

Sad bin Mubarek Duseri

..

Endrrat në vështrimin Islam

Titulli origjinal i librit:

الرؤى من نظرة شرعية

(Er-Ru'a min nêdhrratin shëri'jetin)

Korçë, 2020

Autori:

Sad bin Mubarek Duseri

Përktheu:

Kastriot Bardhi

Konceptimi grafik & faqosja:

JULIAN KAPO

Korçë, 2020

PARATHËNIA

Falënderimi i takon Allahut, i Cili e bëri gjumin rehati për trupat. Zoti na i merr shpirtin kur flejmë. Atij që i është caktuar vdekja, nuk ia kthen shpirtin, ndërsa të tjerëve ua rikthen deri në një kohë të caktuar. Ky afat i paracaktuar as nuk mund të shtyhet, as nuk mund të përshpejtohet. Zoti e bëri ëndrrën pjesë të Profecisë e të Shpalljes. Përmes ëndrrave u jep myzhde të devotshmëve dhe i qorton mëkatarët.

I lutemi Allahut të Lartësuar që të na falë dhe të na shpëtojë në Ditën e Gjykimit, kur të sillen dëshmitarët. Ai është Dhuruesi i Begatë që nuk e kthen kurrë duartbosh lutësin. Askush nuk është i barabartë a i krahasueshëm me Atë. Ai e bëri qiellin mbulesë të mbrojtur, e krijoi pa shtylla të dukshme. S'ka asnjë gjallesë në Tokë që Ai të mos ia ketë garantuar furnizimin dhe mjetet e jetesës. Paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi Dërguarin e Tij, mbi familjen e shokët e tij dhe mbi gjithë ata që e ndjekin rrugën e tyre deri në Ditën e Gjykimit.

Interpretimi i ëndrrave - një dituri e vyer

Dija mbi interpretimin e ëndrrave është prej diturive të vyera, sepse vlera e dijes përcaktohet nga vlera e njohurive që ajo mbart. I Dërguari (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) e ka cilësuar ëndrrën e mirë pjesë të Profecisë. Në fillim, të Dërguarit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) i ka ardhur Shpallja në formë ëndrrash të mira. Sa herë që shikonte ndonjë ëndërr, i vinte një ndriçim, ashtu si shkëlqimi i agimit. Drita

vazhdoi të përhapej derisa lindi dielli i Profecisë. Lidhjet e forta që ekzistojnë ndërmjet ëndrrave të mira dhe dijes profetike duken qartë edhe në fjalën e Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të): **“Nga Profecia kanë mbetur vetëm mubeshiratet** (lajme të gëzuara - sihariqe).” Dikush e pyeti: *“Ç’janë mubeshiratet, o i Derguari i Allahut?”* Ai tha: **“Endrrat e mira, të cilat i sheh njeriu i mirë apo ia rrëfejnë.”**

Sahabët e shijuan maksimalisht ngrohtësinë e rrezatimit të diellit profetik. Para Kiametit, Allahu me mirësinë e Tij, ua kompeson besimtarëve këtë përmes ëndrrave të mira. Kur afrohet Kiameti, ëndrra e besimtarit pothuajse nuk gënjen asnjëherë. Kjo tregon për vlerën e madhe të ëndrrave të mira. Gjithashtu një tregues tjetër për vlerën e këtyre ëndrrave është fakti që ato janë prej Allahut, siç e sqaron Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) në një hadith tjetër. Sikurse duhet theksuar se përgjithësisht me to Allahu i Lartësuar ka dalluar besimtarët e devotshëm. Në lidhje me këtë Allahu i Lartësuar thotë:

(أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَنْفُونَ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۗ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ۗ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ)

“Pa dyshim, miqtë e Allahut nuk do të kenë arsye për t’u frikësuar dhe as për t’u dëshpëruar. (Të tillë janë) ata që besojnë dhe që (i) frikësohen (Allahut). Ata i pret lajmi i mirë në këtë jetë dhe në tjetrën. S’ka ndryshim në fjalët e Allahut; kjo është fitorja madhështore.” (Junus: 62-64)

Lajmi i mirë në këtë jetë është ëndrra e mirë.

Për shkak të rëndësisë që ka dija mbi interpretimin e ëndrrave, në vijim dëshirojmë të sqarojmë pozitën e lartë që zë kjo dituri në Kuranin e madhërishtëm, në Traditën

Profetike, në opinionet e sahabëve dhe të të parëve tanë të nderuar, të cilat e kanë transmetuar në librat e tyre.

Argumente nga Kurani i madhërishtëm

1. Allahu i Lartësuar thotë:

(أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَنْفِقُونَ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۗ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ۗ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ)

“Pa dyshim, miqtë e Allahut nuk do të kenë arsye për t’u frikësuar dhe as për t’u dëshpëruar. (Të tillë janë) ata që besojnë dhe që (i) frikësohen (Allahut). Ata i pret lajmi i mirë në këtë jetë dhe në tjetrën. S’ka ndryshim në fjalët e Allahut; kjo është fitorja madhështore.” (Junus: 62-64)

Ebu Dardai (Allahu qoftë i kënaqur prej tij) e pyeti Profetin (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) për Fjalën e Allahut: **“Ata i pret lajmi i mirë në këtë jetë”,** i cili u përgjigj: **“Nuk më ka pyetur ndonjë tjetër për këtë (ajet) që kur është shpallur. Lajmi i mirë në këtë jetë është ëndrra e mirë, të cilën e sheh muslimani apo ia rrëfejnë.”**

2. Allahu i Lartësuar në ajetin 43 të sures El-Enfal thotë: **“(Kujto) kur Allahu të tregoi në ëndërr se ata janë pak. Sikur të të tregonte se ishin shumë, ju do të humbisnit guximin dhe do të grindeshit për atë çështje, por Allahu ju shpëtoi. Ai e di se çfarë keni në zemrat tuaja.”**

Nëpërmjet kësaj ëndrre Allahu e forcoi të Dërguarin e Tij (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) dhe sahabët (Allahu qoftë i kënaqur prej tyre). Sikur t’ua tregonte se ishin shumë, do të humbisnin guximin dhe do të grindeshin me njëri-tjetrin, por Allahu përmbushi atë që kishte caktuar: të ndihmonte besimtarët nëpërmjet engjëjve dhe të mposhte idhujtaria e idhujtarët. Kështu që, ëndrra e parë ishte ndër shkaqet që u solli prehje e

qetësi dhe i forcoi zemrat e tyre. Kur Allahu dëshiron diçka, i lehtëson të gjitha shkaqet që ajo të bëhet realitet.

3. Në suren Es-Saffat Allahu i Lartësuar tregon ndodhinë e pazakontë të Ibrahimit dhe birit të tij, Ismailit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të dy): **“Kur fëmija u rrit aq sa ta ndihmonte në punë, Ibrahim i tha: “O djali im, kam parë ëndërr se duhet të të flijoj. Çfarë mendon ti?” – I biri i tha: “O babai im, vepro ashtu siç je urdhëruar! Dashtë Allahu, unë do të jem i durueshëm!” Pasi iu nënshtruan që të dy urdhrit, (Ibrahimi) e vuri (Ismailin) me ballë përtokë. Ne e thirrëm: “O Ibrahim, ti e përmbushë ëndrrën.” Vërtet, Ne kështu i shpërblejmë punëmirët! Kjo, me të vërtetë ka qenë një sprovë e qartë! Dhe Ne e zëvendësuam atë (Ismailin) me një kurban të madh, dhe i lamë atij (Ibrahimit) kujtim të mirë në brezat mëvonshëm.”** (Es-Saffat: 102-108)

Allahu i Lartësuar, për t’ia lehtësuar këtë sprovë të rëndë Ibrahimit, ia zbuloi nëpërmjet ëndrrës. Duke qenë se ëndrra e profetëve është Shpallje prej Allahut, Ismaili e kishte të qartë që ajo është e vërtetë, prandaj tha: **“O babai im, vepro ashtu siç je urdhëruar! Dashtë Allahu, unë do të jem i durueshëm!”**

4. Në suren El-Fet’h Allahu na tregon në Medine se Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) kishte parë në ëndërr se ai dhe besimtarët do të hynin në Mekë të sigurt e të qetë. Këtë ëndërr ua tregoi sahabëve, të cilët u gëzuan shumë dhe i dhanë myzhde njëri-tjetrit. Kurani na bën me dije se kjo ëndërr u bë realitet. Besimtarët hynë në Xhaminë e Shenjtë të sigurt dhe e kryen umrën pa asnjë problem. Kjo ndodhi në vitin e gjashtë të hixhretit para Traktatit të Paqes së Hudejbijes, i cili u nënshkrua midis Profetit Muhamed (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) dhe udhëheqësve të Mekës: **“Allahu e përmbushi me të vërtetë ëndrrën e të Dërguarit të Tij, i cili kishte thënë: “Me siguri, ju do të hyni në Xhaminë e Shenjtë, dashtë Allahu, të sigurt, kokërruar dhe flokëshkurtuar, pa kurrfarë frike.”** (El-Fet’h: 27)

5. Historia e Jusufit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të), të cilën e njohim të gjithë, është e mbushur me sihariqe dhe lajme të gëzueshëm e qetësues.

Argumente nga Tradita Profetike

1. Ibën Abasi (Allahu qoftë i kënaqur prej të dyve) na tregon se Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) pak kohë para se të ndërronte jetë e zbuloi perden, i pa sahabet duke u falur pas Ebu Bekrit dhe tha: **"O njerëz, nuk ka mbetur prej mubeshirateve (sihariqe - lajme të gëzuara) profetike vetëm se ëndrrat e mira që i sheh njeriu apo ia rrëfejnë."** (Transmeton Ibën Maxheh)

2. I Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka thënë: **"Ëndrra e mirë është një e dyzet e gjashta pjesë e Profecisë."** (Transmeton Buhariu)

3. Gjithashtu nga Buhariu transmetohet se Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka thënë: **"Në kohën e fundit (para Kiametit) ëndrra e besimtarit pothuajse nuk gënjen asnjëherë. Ëndrra e besimtarit është një e dyzet e gjashta pjesë e Profecisë."**

4. Edhe në transmetimin e Imam Muslimit shprehet e njejta gjë: **"Ëndrra e muslimanit, të cilën e sheh apo ia rrëfejnë, është një e dyzet e gjashta pjesë e Profecisë."**

5. Semrah bin Xhundub (Allahu qoftë i kënaqur prej tij) na rrëfen se i Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) i pyeste shpesh shokët: **"A ka parë ëndërr ndonjëri prej jush?"** (Transmetojnë Buhariu dhe Muslimi; në transmetimin e Muslimit sqarohet se i pyeste pasi falnin namazin e sabahut)

6. Ebu Hurejra (Allahu qoftë i kënaqur prej tij) transmeton se i Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) pasi falte namazin e sabahut thoshte: **"A ka parë ndonjëri prej jush ëndërr gjatë natës?"** Pastaj shtonte: **"Pas meje nuk mbetet ndonjë"**

gjë tjetër prej Profecisë, përveç ëndrrave të mira."
(Transmeton Ebu Daudi)

7. Buhariu transmeton se Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka thënë: ***"Ëndrra e vërtetë është prej Allahut, ndërsa ëndrra e rremë është prej shejtanit."***

8. Ebu Seleme (Allahu qoftë i kënaqur prej tij) tregon se shihte disa ëndrra që e sëmurnin. Një ditë dëgjoi se Ebu Katades i kishte ndodhur e njëjta gjë (sëmurej për shkak të disa ëndrrave). Mirëpo Ebu Katadja ishte qetësuar kur kishte dëgjuar të Dërguarin e Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) të thoshte: ***"Ëndrra e mirë është prej Allahut. Kur ndonjëri prej jush shikon ndonjë ëndërr që i pëlqen, të mos ia tregojë vetëm se atij që e ka përzemër. Ndërsa kur sheh ndonjë gjë që nuk i pëlqen, t'i kërkojë mbrojtje Allahut nga sherri i saj (ëndrës) dhe sherri i shejtanit. Të fryjë lehtë nga e majta tri herë dhe të mos ia tregojë atë askujt, sepse (po veproi kështu) ajo nuk do ta dëmtojë."*** Në një transmetim të Muslimit Ebu Seleme ka thënë: *"Ato (ëndrrat e këqija) për mua ishin më të rënda se një mal. Mirëpo sapo dëgjova këtë hadith, nuk shfaqta më interes për to."*

9. I Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka thënë: ***"Kush rrëfen një "ëndërr", të cilën në të vërtetë nuk e ka parë (gënjen e pretendon sikur e ka parë), do t'i kërkohet (në Ditën e Gjykimit) që të bashkojë dy kokrra elbi, gjë të cilën nuk mund ta bëjë dot kurrë (d.m.th. do të dënohet në mënyrë të vazhdueshme)."***

Opinione të dijetarëve të ymetit

➤ Ibën Abdul-Beri (Allahu e mëshiroftë) në librin "Temhid" shkruan: *"Në lidhje me këtë çështje, në mënyrë të përmbledhur, mund të themi se ëndrra e vërtetë është prej Allahut dhe se ajo është pjesë e Profecisë. Këtë bindje kanë njerëzit e fesë, ndjekësit e së vërtetës e besnikë të Traditës Profetike. Nuk di që dijetarët e shkollave islame të kenë divergjencë për këtë çështje."*

Vetëm të devijuarit dhe pak prej mu'tezilëve polemizojnë për çështjen në fjalë."

Pasi përmend fjalën e Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) në hadithin e cituar më parë: **"A ka parë ndonjëri prej jush ëndërr gjatë natës?"**, Ibën Abdul-Beri (Allahu e mëshiroftë) thotë: "Ky hadith tregon për vlerën dhe pozitën e lartë të dijës mbi interpretimin e ëndrrave, sepse i Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) pyeste për ëndrrat, që t'ia rrëfenin dhe ai t'i interpretonte. Njëkohësisht ua mësonte sahabëve mënyrën e interpretimit të tyre. Allahu i Lartësuar e lavdëroi Jusufin, djalin e Jakupit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të dy), dhe e konsideroi shpjegimin e ëndrrave si një prej dhuntive, më të cilën e veçoi dhe e lartësoi pozitën e këtij Profeti të nderuar midis njerëzve."

➤ Kadiu Ijad në librin "Ikamalu mualimi" shkruan: "Ëndrrat janë përgëzime që ngjallin shpresë e optimizëm, por ato nuk mund të merren si referencë për rregullat dhe dispozitat fetare. Nuk është e lejueshme që nëpërmjet ëndrrës të zhvlerësohet ndonjë hadith autentik, as të pranohet si e mirëqenë diçka që nuk është vërtetuar nga konsensusi i dijetarëve."

➤ Imam Neveviu në shpjegimin e "Sahih Muslim" përcjell fjalët e Kadi Ijadit, i konfirmon ato dhe thotë: "Fjalët e Kadi Ijadit janë të vërteta. Dijetarët e tjerë mbajnë të njëjtin qëndrim ndaj ëndrrave. Ata kanë rënë në konsensus se nuk mund të ndryshohet asgjë prej sheriatit, për shkak të ëndrrave që sheh njeriu në gjumë. Kjo që përmendëm nuk bie ndesh më fjalën e Profetit: **"Ai që më shikon mua në ëndërr, në fakt më ka parë realisht, sepse shejtani nuk mund të shfaqet në pamjen time"**. Në fakt, hadithi pohon se ëndrra e tij është e saktë. Nuk është prej ëndrrave të ngatërruara dhe as prej pështjellimeve të shejtanit. Mirëpo nuk lejohet që përmes tyre të vërtetohet një vendim i sheriatit. Arsyeja është se gjendja e gjumit nuk është e përpiktë, në kuptimin që njeriu në gjumë është i papërgjegjshëm dhe nuk mund të vërtetohet ajo çfarë ai

dëgjon apo i shfaqet në ëndërr. Dijetarët kanë rënë në konsensus: që njeriut t'i pranohet transmetimi dhe dëshmia duhet të plotësojë disa kushte: të qenurit i vetëdijshëm, jo i shkujdesur dhe jo me memorizim të dobët, të mos gabojë shumë dhe të mos shfaqë mungesë korrektësie. Ai që fle nuk gëzon cilësitë e atyre që u pranohet transmetimi e dëshmia, sepse e ka humbur vetëdijen. Të gjitha këto cilësi kanë lidhje me aftësinë për të gjykuar. Ndryshe ndodh me njerëzit e mençur në gjendjen kur janë zgjuar: ata janë të vetëdijshëm e të përgjegjshëm për atë që flasin dhe veprojnë. Prandaj dhe vendimi i tyre merret në konsideratë. Ndërsa në rastin kur njeriu e shikon Profetin (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të), që e urdhëron për të bërë ndonjë vepër të mirë, apo e ndalon nga ndonjë mëkat apo e orienton për diçka të dobishme e me interes, nuk ka dyshim që duhet të punojë sipas këtyre udhëzimeve. Sepse kjo çështje nuk ka të bëjë thjesht me gjumin. Në këtë rast kemi të bëjmë me gjykime që kanë bazë në shariat."

➤ Dijetari i shquar Muhamed bin Abduluehabi shkruan në librat e tij: "Dija mbi interpretimin e ëndrrave është një dituri e vërtetë, që Allahu ua dhuron atyre që dëshiron prej robërve të Tij."

Gjithashtu ka thënë: "Interpretimi i ëndrrave është dituri e saktë, që e ka përmendur Allahu në Kuran. Për këtë arsye, është thënë që ëndrrat nuk i interpretojnë vetëm se njerëzit e ditur, sepse ato janë pjesë e Shpalljes."

➤ Dijetari i shquar Sa'di në librin "Kauaid hisan" ka thënë: "Allahu ka caktuar shkaqet për arritjen e kërkesave të larta, për të qetësuar zemrat dhe për t'ua shtuar besimin atyre që besojnë. Prej këtyre shkaqeve janë ëndrrat e mira, nëpërmjet të cilave Allahu i forcon në kohë të vështira zemrat e profetëve dhe njerëzve të mirë që Ai i do dhe i ka marrë në mbrojtje."

Në përmbledhjen e komentimit të Kuranit, kur përmend dobitë e sures Jusuf, midis të tjerash, ai thotë: "Në këtë sure mësojmë disa nga parimet më të rëndësishme që kanë të bëjnë me interpretimin e ëndrrave. Shpjegimi i

ëndrrave është dituri e rëndësishme, që Allahu ia jep atyre që dëshiron."

Gjithashtu ka thënë: *"Midis të tjerave, Jusufi arriti pozitë të lartë në këtë botë dhe në botën tjetër dhe për shkak të diturisë së tij të larmishme. Këtu del në pah vlera e dijes së sheriatit, e dijes mbi interpretimin e ëndrrave, e dijes së menaxhimit, e njohurive mbi pedagogjinë dhe mbi shkencat politike."*

➤ Ibën Battali (Allahu e mëshiroftë) ka thënë se El-Esh'ariu mendonte që ëndrrat nuk mund t'i interpretojnë vetëm se profetët. Në fakt, burimi i kësaj diturie është prej Allahut dhe të parët që e marrin atë janë profetët, pastaj të tjerët prej njerëzve të ditur që Allahu dëshiron t'ua japë. Jo çdokush është në gjendje të interpretojë drejt dhe saktë ëndrrat. Kjo dije ka nevojë për mjeshtëri. Njeriu i ditur, duke e shqyrtuar ëndrrën me largpamësi arrin të depërtojë në thelbin e çështjes, pasi e ka evidentuar; dhe mbi të ngre gjykimin, bazuar në argumentet e sheriatit. Pas këtij procesi, ai e ka të lehtë të gjykojë për çështje të tjera jothelbesore, ashtu sikurse vepron *fakihu* (juristi islam) me degët e jurisprudences. Në këtë mënyrë arrin ta komentojë ëndrrën me probabilitet (saktësie) maksimal.

➤ Ibën Halduni në librin "El-Mukadime" ka thënë: *"Kjo disiplinë i përket dijes së sheriatit. Ajo u përhap në masë atëhere kur u ndanë disiplinat shkencore dhe njerëzit filluan të shkruanin libra. Gjithsesi interpretimi ka qenë i pranishëm tek paraardhësit, ashtu siç është tek të mëvonshmit... Ëndrra është e pranishme në racën njerëzore dhe duhet të interpretohet... Ëndrra është pjesë e përpjekjeve për përceptimin e të padukshmes... Kjo dije vazhdon të përhapet."*

➤ Në librin "El-Muafakat" Shatibiu (Allahu e mëshiroftë) thotë: *"Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka lënë gjurmë në ymetin e tij në çdo aspekt, përveç drejtimeve në të cilat Allahu e veçoi dhe e dalloi nga njerëzit e tjerë. Në këtë induksion (përfundim logjik) kanë arritur dijetarët, siç pohon edhe Ibën El-Arabiu, i cili, midis të tjerash, thekson se Profetit (paqja*

dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) i zbriti Shpallja prej Allahut, ndërsa ymetit të tij i është dhënë ëndrra e mirë.” Gjithashtu ka thënë: “Nëse ëndrra është e vërtetë, ajo ka vlera dhe dobi të mëdha. Dije se dituria mbi interpretimin e ëndrrave është dituri e saktë, që Allahu ua dhuron atyre që dëshiron prej robërve të Tij. Dobia e ëndrrës qëndron pikërisht te përgëzimi dhe qortimi. Përmes saj nuk mund të merret ndonjë vendim me karakter ligjor dhe as nuk mund të përdoret për të dhënë ndonjë gjykim të caktuar. Ajo thjesht përmendet për të rritur ndjeshmërinë dhe si argument përforcues.

Ajo mund të vihet në zbatim sipas kushteve të së drejtës islame:

- *nuk hedh poshtë ndonjë ligj të shariatit apo ndonjë rregull e as parim të tij;*
- *nuk duhet interpretuar vetëm se në përputhje me ligjet e Zotit;*
- *të japë opinion për diçka të lejuar apo të dobishme;*
- *ose të jetë përgëzim e të nxisë durimin për punë të mira;*
- *ose të tërheqë vërejtjen nga punët e këqija, që njeriu të jetë i parapërgatitur. Këto rregulla vlejné jo vetëm për këtë ymet, por edhe për të tjerët.”*

Në fund, dua të theksoj arsyen pse i përmenda opinionet e të parëve tanë të nderuar dhe ndjekësve të tyre? Pse citova opinionet e dijetarëve të ymetit, thëniet e të hershmëve dhe të mëvonshmëve? E bëra këtë për të nxjerrë në pah të vërtetën mbi ëndrrat dhe komentimin e tyre, të cilën e pohojné të gjithë të sipërcituarit, ashtu siç ka thënë Ibën Batah Abkariju në librin “Ibanetu”: *“Ata pinë ujë nga i njëjti burim. Prej tij shuan etjen e tyre dhe u japin të tjerëve. Kjo është arsyeja që të mëvonshmit pajtohen me të hershmit dhe e ndjekin udhën e tyre me besnikëri.”*

Përkufizimi i ëndrrave

Ibën Haxheri ka thënë: *“Ëndrrat janë përceptime e përfytyrime që Allahu ia mundëson njeriut t’i përjetojë në gjumë përmes një engjëlli apo djalli, ose në formë reale -*

direkte, ose në formë alegorike – indirekte, ose në trajtë konfuze – të ngatërruar. Mendimet janë homologet e ëndrrave kur njeriu është zgjuar. Ato mund të vijnë në kontekstin e një historie ose si çështje anësore (të parëndësishme).” (Fet’hu El-Bari 12/352-353)

Detyra më e rëndësishme e interpretuesit të ëndrrave

Interpretuesi i ëndrrave e ka për detyrë ta transformoje imazhin mendor nga bota e pandërgjegjshme (kur njeriu është në gjumë) në botën reale (kur njeriu është zgjuar).

Llojet e ëndrrave

1. Ëndrrat e ngatërruara. Janë ëndrra pa kuptim përmes të cilave shejtani luan me njeriun, duke i shkakuar konfuzion. I tillë është rasti i atij burrit që i tha Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të): *“O i Dërguar i Allahut, mbrëmë pashë në ëndërr sikur më ishte këputur koka dhe rrokullisej, kurse unë vrapoja pas saj.”* Pejgamberi (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) i tha: ***“Shejtani ka luajtur me ty në gjumë; mos ua trego atë njerëzve.”***

2. Rrëfimet e shpirtit (të folurit me veten). Këto kanë të bëjnë me subkoshiencën (nënvetëdija) dhe pasqyrojnë preokupimet e jetës së përditshme të njeriut. Kështu p.sh., kur njeriu udhëton shpesh apo merret me tregëti, mund të shohë në ëndërr atë çfarë mendon e planifikon.

3. Ëndrra e mirë. Kjo ëndërr është prej Allahut të Lartësuar. Për besimtarin kjo është një e dyzet e gjashta pjesë e Profecisë. Ebu Hurejra (Allahu qoftë i kënaqur prej tij) na rrëfen se Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka thënë: ***“Në kohën e fundit (para Kiametit) ëndrra e besimtarit pothuajse nuk gënjen asnjëherë. Ëndrra e besimtarit është një e dyzet e gjashta pjesë e Profecisë. Ëndrrat janë tre lloje: ëndrrat e mira, që janë përgëzim prej Allahut,***

ëndrrat e këqija, që shkaktojnë ankth e pikëllim dhe janë prej shejtanit, dhe ëndrrat që mbartin në vetvete rrëfimet e shpirtit (të folurit me veten)." (Transmeton Buhariu) Shprehja **"Ëndrrat janë tre lloje"** është prej fjalëve të Ibën Sirinit.

Kushtet që duhet të plotësojë ëndrra, për t'u quajtur e mirë

1. Ëndrra duhet të jetë e qartë dhe jo e ngatërruar.
2. Ai që ka parë ëndrrën duhet ta kujtojë mirë; ta rrëfejë sikurse e ka përjetuar.
3. Të jetë përgëzuese për besimtarin, në mënyrë që t'i forcojë shpresën dhe mendimin e mirë për Allahun. Allahu i Lartësuar thotë:

(أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَنْفُونَ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ)

"Pa dyshim, miqtë e Allahut nuk do të kenë arsye për t'u frikësuar dhe as për t'u dëshpëruar. (Të tillë janë) ata që besojnë dhe që (i) frikësohen (Allahut). Ata i pret lajmi i mirë në këtë jetë dhe në tjetrën." (Junus: 62-64)

I Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka thënë: **"Lajmi i mirë në këtë jetë është ëndrra e mirë, të cilën e sheh muslimani apo ia rrëfejnë."** Transmeton Tirmidhiu, Ahmedi, Hakimi, Tajalisi dhe e ka saktësuar Imam Albani.

Ëndrra mund t'i tërheqë vëmendjen nga ndonjë armik apo rrezik i mundshëm; në këtë mënyrë besimtari përgatitet dhe ruhet.

Me çfarë shoqërohet ëndrra e mirë?

1. Zemra qetësohet.
2. Besimi rritet.
3. Kjo ëndërr është mirësi dhe mëshirë prej Allahut.

Në ç'kohë shihet ëndrra?

Zakonisht ëndrra e mirë shihet në pjesën e dytë të natës, para ose pas namazit të sabahut, sepse kjo është koha kur përhapen engjëjt. Çdo natë, në një të tretën e fundit

të saj, zbret Allahu i Lartësuar në qiellin e dynjasë, ashtu siç i shkon madhësisë së Tij.

Ndërsa ëndrra e keqe përgjithësisht shihet në fillim të natës, sepse kjo është koha kur përhapen shejtanët.

Ibën Kajimi (Allahu e mëshiroftë): *"Ëndrra më e vërtetë është në kohën e suhurit (fundi i natës, para agimit), sepse kjo është koha kur Allahu i Lartësuar zbret në qiellin e dunjasë; është kohë kur zbret mëshira dhe falja e Allahut, ndërsa shejtanëve u kufizohet mundësia për të bërë keq. E kundërta ndodh më ëndrrën që shihet në mbrëmje kur përhapen shejtanët dhe shpirtrat djallëzorë."* (Medrixhu salikin: 1/52)

Begau (Allahu e mëshiroftë) shprehet: *"Interpretuesit e ëndrrave thonë se ëndrrat më të vërteta janë në kohën e pranverës ose të vjeshtës, kur dalin dhe piqen frutat. Në këto dy stinë koha afrohet dhe ndodh ekuinoksi (barazohet dita me natën). Gjithashtu thonë se ëndrra e natës është më e fortë sesa ëndrra e ditës dhe se ëndrra më e vërtetë është në kohën e suhurit (fundi i natës, para agimit)." (Sherhu sunen)*

Vlerat dhe dobisë e ëndrrës së mirë

Aishja (Allahu qoftë i kënaqur prej saj) ka thënë: *"Në fillim, të Dërguarit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) i ka ardhur Shpallja në formë ëndrrash të mira. Sa herë që shikonte ndonjë ëndërr, i vinte një ndriçim, ashtu siç shkëlqen agimi."* (Transmeton Buhariu, Muslimi etj.)

Këtu del në pah vlera e ëndrrës së mirë: ajo shënon fillimin e shkëlqimit të diellit të Profecisë.

Ibën Haxheri citon shpjegimin e Ibën ebi Xhumras: *"E përngjason me shkëlqimin kur zbardh agimi dhe jo më diçka tjetër, sepse dielli i Profecisë, më parimet e tij të shndritshme, sapo kishte filluar të lindte dhe drita e tij vazhdoi të zgjerohej derisa shkëlqeu plotësisht."*

Imam Bagau shpjegon: *"Fakti që ëndrra e mirë (e vërtetë) konsiderohet pjesë e Profecisë tregon për vlerën e madhe të saj. Është thënë se ëndrra është pjesë e Profecisë vetëm për profetët dhe nuk ka lidhje me të"*

tjerët (pra, ëndrra është një formë e Shpalljes që u vjen profetëve). Gjithashtu është thënë se është pjesë e dijes së profetëve. Dija e profetëve mbetet, ndërsa Profecia jo. Me fjalën "pjesë e Profecisë" mund të aludohet për gjykimin e drejtë përmes ëndrrës së vërtetë."

Hafiz Ibën Haxheri (Allahu e mëshiroftë) ka thënë: "Ëndërr të vërtetë mund të shohin dhe disa prej jobesimtarëve, siç ndodhi me dy shokët e burgut të Jusufit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të), me mbretin etj. Për këtë çështje Kadi Ebu Bekër bin El-Arabiu sqaron se vetëm ëndrra e vërtetë e besimtarit konsiderohet pjesë e Profecisë, sepse ai i bindet dhe i përkushtohet Allahut. Ndërsa ëndrra e mëkatarit, të rebeluarit ndaj Allahut, nuk konsiderohet pjesë e Profecisë. Sigurisht që ëndrra e jobesimtarit s'ka farë lidhje me Profecinë."

Imam Kurtubiu thotë: "Gjendja e besimtarëve të devotshëm e të përkushtuar ndaj Allahut është e ngjashme me atë të profetëve, prandaj Allahu i nderoi ata me diçka të ngjashme si profetët, duke iu zbuluar diçka prej botës së fshehtë. Ndërsa me jobesimtarët dhe mëkatarët nuk ndodh kështu. Nëse bën vaki që, në ndonjë rast, ëndrra e tyre të jetë e vërtetë, është njësoj si të thuhet që ngandonjëherë edhe gënjeshtari thotë të vërtetën."

Gjithashtu Hafiz Ibën Haxheri (Allahu e mëshiroftë) për hadithin e Ebu Hurejrës "**Pas meje nuk mbetet ndonjë gjë tjetër prej Profecisë, përveç ëndrrave të mira**" ka thënë: "Fakti që ëndrrat e mira janë pjesë e Profecisë nuk do të thotë që ato t'u vijnë besimtarëve në të njëjtën formë siç u vjen profetëve Shpallja në ëndërr apo që ata të quhen "profetë", sikurse nuk quhet muezin ai që thërret duke e ngritur zërin: "Esh'hedu en la Ilahe ila-Allah" dhe kjo thirrje nuk quhet ezan, edhe pse është pjesë e ezanit."

A mund të ndodhë që ëndrra të zbresë në botën reale qysh me interpretimin e saj të parë?

Ibën Amer bin Basari (Allahu qoftë i kënaqur prej tij) transmeton se Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka thënë: **"Ëndrra e besimtarit është një e dyzeta pjesë e Profecisë. Ajo është në këmbën e një zogu (jep një shembull për të treguar në mënyrë alegorike së është e pastabilizuar) për sa kohë që nuk e rrëfen. Kur e tregon (dhe interpretohet), ajo bie (zbret shpejt në botën reale)."** Transmetuesi i hadithit shton se i Dërguari (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka thënë: **"Të mos ia tregojë atë (ëndrrën) vetëm se një njeriu të mençur ose një njeriu që e ka përzemër."**

Në një transmetim tjetër ka thënë: **"Ëndrra e besimtarit është një e dyzet e gjashta pjesë e Profecisë. Ajo është në këmbën e një zogu për sa kohë që nuk e rrëfen. Kur e tregon, ajo bie."** Nuk thotë më tepër se kaq. Ky është transmetim i Tirmidhiut. Transmetimi i Ebu Daudit është i njëjtë me transmetimin e parë, vetëm se mungon shprehja: **"Ëndrra e besimtarit është një e dyzeta pjesë e Profecisë"**.

Mendimi më i saktë për këtë çështje dhe Allahu e di më së miri:

Kjo bie në kundërshtim me historinë që tregohet në hadithet e sakta që gjenden te Buhariu dhe Muslimi, ku citohet se Ebu Bekër Sidiku e interpretoi një ëndërr në prezencë të Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të), për të cilën i Dërguari i Allahut i pati thënë: **"Një pjesë të ëndrrës e interpretove saktë, ndërsa në pjesën tjetër gabove."**

Këtë e ka sqaruar Buhariu (6/2582) në njërin prej kapitujve të librit që e ka titulluar: *"Kush e quan të pavlerë shpjegimin e ëndrrës së vet, nëse komentuesi nuk ia shpjegon drejt"*, po ashtu dhe Muslimi (4/1777).

Transmetohet nga Ibën Abasi (Allahu qoftë i kënaqur prej të dyve) se një burrë shkoi te i Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) dhe i tha: *"Mbrëmë pashë në ëndërr një re që bënte hije, prej së cilës*

kullonte gjalpë dhe mjaltë, që njerëzit i mblidhnin në duar, disa më shumë e disa më pak. Atë çast pashë një litar që zgjatej nga toka në qiell dhe të pashë ty (o Pejgamber - paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) që e kape atë dhe u ngjite lart. Pastaj u kap pas tij një burrë tjetër dhe u ngjit lart; pastaj u kap pas tij një burrë i tretë dhe u ngjit lart dhe më pas u kap një i katërt, por litari u këput dhe u lidh përsëri." Ebu Bekri tha: "O i Dërguari i Allahut! U bëftë kurban babai im për ty! Për Allahun, më lër ta shpjegoj unë këtë ëndërr." Pejgamberi (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) i tha: **"Shpjegoje!"** Ebu Bekri tha: "Reja me hije tregon Islamin, ndërsa gjalpi dhe mjalti që kullojnë prej saj tregojnë Kuranin, ëmbëlsia e tij që pikon dhe disa njerëz që mësojnë shumë prej Kuranit dhe disa pak. Ndërsa litari që zgjatet nga qielli në tokë është e Vërteta, të cilën ti (o Pejgamber - paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) e ndjek. Ti e ndjek atë dhe Allahu do të të lartësojë ty përmes saj. Pastaj atë do ta ndjekë një burrë tjetër dhe ai do të lartësohet nëpërmjet saj, pas tij një burrë tjetër do ta ndjekë atë dhe ai do të lartësohet përmes saj. Më pas do të vijë një burrë tjetër që do ta ndjekë atë, por ajo do t'i këputet dhe më pas do t'i lidhet, përsëri duke u ngjitur lart me të. Më thuaj, pra, o i Dërguari i Allahut, u bëftë kurban babai im për ty! A e kam gjetur apo kam gabuar?" Pejgamberi (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) tha: **"Disa i ke thënë mirë dhe në disa ke gabuar."** Ebu Bekri tha: "Për Allah pra, o i Dërguari i Allahut! Më trego pra, ku kam gabuar." Pejgamberi (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) i tha: **"Mos bëj be!"** Në librin e haditheve që ka mbledhur Hakimi (4/391) transmetohet se Enesi ka dëgjuar Profetin (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) që ka thënë: **"Vërtet, ëndrra ndodh ashtu siç interpretohet. Shembulli i saj është si një njeri që e ngre këmbën dhe pret kur ta vendosë në tokë. Kur ndonjëri prej jush shikon ëndërr, të mos ia rrëfejë vetëm se një njeriu të besueshëm ose të ditur."** Ky hadith gjendet te "Musanefi" i Abdurezakut (11/212). Në të nuk përmendet

sahabiu, Enesi (Allahu qoftë i kënaqur prej tij). Hadithi është ndalur te Ebu Kalabe. Edhe Bagaui përmend të njëjtën gjë në librin "Sherhu sunen" (12/215) nga Ebu Ejubi, nga Ebu Kalabe dhe nuk përmendet Enesi (Allahu qoftë i kënaqur prej tij).

Pra, del që hadithi është *mursel*, sepse Enesi mungon në zinxhirin e transmetimit. Siç dihet, *murseli* bën pjesë në hadithet e dobëta. Allahu e di më së miri.

Transmeton Darimi nga Aishja (Allahu qoftë i kënaqur prej saj) se një gua nga Medina (qyteti i Profetit - paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) e kishte burrin tregëtar që udhëtonte shpesh. Kur burri ishte në shtëpi rrallëherë ndodhte që të mos mbetej shtatzënë. Kur mungonte i shoqi, ajo shihte ëndrra dhe vinte te Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) për të mësuar shpjegimin e këtyre ëndrrave. Ajo thoshte: "*Burri im doli për tregëti dhe mua më la shtatzënë. Pashë në ëndërr sikur një direk i shtepisë sime u thye dhe unë linda një djalë qorr me një sy.*" Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) i tha: "**Me shpresë te Allahu i Lartësuar burri do të kthehet shëndoshë e mirë dhe do të lindësh një djalë të bindur e të dëgjuar.**"

Ëndrra si kjo i shihte dy-tri herë dhe në çdo rast vinte te Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të), i cili i jepte të njëjtën përgjigje. Asaj i kthehej burri dhe lindte djalë. Si zakonisht, një natë kishte parë të njëjtën ëndërr dhe erdhi të nesërmen te Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të), por ai nuk ishte në shtëpi. I thashë asaj: "*Për çfarë e pyet Profetin (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të), o robëreshë e Allahut?*" Ajo tha: "*E pyes për ëndrrat që kam pare. Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) u jep shpjegim të mirë (pozitiv) dhe ndodh gjithmonë ashtu siç i interpreton ai.*" I thashë: "*Ma trego mua atë që ke parë.*" Ajo tha: "*Jo, derisa të vijë Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të).*" Këmbëngula që të ma rrëfente endrën. Për Zotin, nuk hoqa dorë prej saj derisa ma tregoi. I thashë: "*Nëse je e sigurtë në ëndrën tënde, dije se burri jot do të vdesë dhe ti do të lindësh një djalë të*

*poshtër.” Ajo u ul dhe filloi të qajë. Kur erdhi Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) më pyeti: **“Çfarë i the asaj, o Aishe?”** I tregova se si ia shpjegova ëndrrën. Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) tha: **“Çfarë bëre kështu, o Aishe?! Nëse ia shpjegoni ëndrrën muslimanit, jepini interpretimin më të mirë, sepse ëndrra zbret në realitetin e atij që e ka parë ashtu siç i është interpretuar.”***

Nga e gjithë kjo qartësohet se për këtë çështje nuk ka ardhur diçka autentike nga Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të). Pra, kemi të bëjmë me hadithe të dobëta.

A mund të konsiderohet interpretimi i ëndrrës fetva (verdiq fetar)?

1. Përderisa dija mbi ëndrrat është e paspecifikuar dhe natyra e ëndërrimeve është mister, a mund të thuhet që interpretuesit e ëndrrave duhet të jenë dijetarë të famshëm?

Kjo nuk mund të thuhet, sepse ëndrra ka lidhje me traditat e zakonet. Ndoshta një komentues ëndrrash jo shumë i njohur mund të ketë më shumë njohuri për zakonet e traditat e njerëzve sesa një i njeri i famshëm. Pastaj për këtë të fundit bëhet një pyetje retorike: Para se të kompletohej me dituri, a ka komentuar ndonjëherë ëndrra?

Pra, dija mbi komentimin e ëndrrave nuk ka përkufizime të qarta, në ndryshim nga dija mbi fetvatë, e cila është e qartë, e aksesueshme dhe e mirëpërcaktuar. Kush nuk di gjykimin mbi një çështje bazuar në argumentet e Kuranit dhe Traditës Profetike, thuhet se nuk ka dije për çështjen në fjalë, përveç rastit kur ai përcjell fetvanë e të tjerëve. Dhe për përcjelljen e fetvave ka divergjenca.

2. Shprehja “komentimi i ëndrrave është si fetvaja” është e pasaktë dhe bie ndesh me hadithin e autentik të transmetuar nga Ibën Abasi (Allahu qoftë i kënaqur prej të dyve) që gjendet te Buhariu dhe Muslimi. Bëhet fjalë për hadithin që flet për atë burrin, i cili pa në ëndërr një re që bënte hije, prej së cilës kullonte gjalpë dhe mjaltë.

Ebu Bekri i kërkoi lejë Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) për të shpjeguar ëndrrën dhe i Dërguari i Allahut e lejoi. Sikur interpretimi i ëndrrës të ishte si fetvaja në çdo aspekt, atëhere Ebu Bekri (Allahu qoftë i kënaqur prej tij) nuk do të guxonte ta bënte një gjë të tillë. Pastaj kur ai gaboi në shpjegimin e ëndrrës dhe i kërkoi Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) që t'i tregonte ku kishte gabuar, i Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) i tha: **"Mos bëj be!"**. Sikur interpretimi i ëndrrës të ishte si fetvaja, do t'i kishte treguar ku gaboi. Dihet se nuk lejohet të vonohet sqarimi i së vërtetës përtej kohës së nevojës.

3. Sa për ajetet në të cilat komentimi i ëndrrave është quajtur fetva, ky emërtim nuk ndikon aspak, sepse folja *efta* (jep fetva) vjen në kuptimin shpjegon dhe sqaron. Kështu përkufizohet kjo fjalë edhe në fjalorët e gjuhës arabe, si p.sh. në librin "Lisanul arab". Fjala *istifta* në Kuran është përdorur në kuptimin e pyetjes, si në suren Es-Safat, ajeti 11: **"Pyeti (o Muhamed) ata (mekas mosbesimtarë): A është më i vështirë krijimi i tyre apo i të gjitha gjërave të tjera që i kemi krijuar? Ata i kemi krijuar nga balta ngjithëse."** Gjithashtu me të njëjtin kuptim vjen edhe në ajetin 149 të kësaj sureje: **"Pyeti ata (o Muhamed): "Vallë, për Zotin tënd janë vajzat, ndërsa për vete kanë djemtë?!"** Nga kjo kuptohet se termat: *fetua*, *futja*, *ifta* dhe *istifta* i përkasin çështjeve të fik'hut (e drejta islame) dhe janë përdorur në këtë disiplinë në kuptimin e *fetvasë* (verdikti fetar); nuk janë shpjeguar kështu në Kuran. Dhe Allahu e di më së miri.

4. Transmetohet se Imam Maliku është pyetur: "A mundet çdokush të komentojë ëndrrat?" Ai është përgjigjur: "Vetëm nëse i manipulojnë njerëzit." Nga këto fjalë kuptohet qartë se kush merr përsipër këtë detyrë duhet të ketë dije, nuk duhet të nxitohet në komentimin e ëndrrave dhe të mos guxojë që t'i manipulojë njerëzit përmes tyre. Sigurisht që nuk ka përse të ndalohet nga interpretimi i ëndrrave ai që përpiqet t'i komentojë ato

duke u mbështetur në shenja treguese, pa u shprehur me siguri të plotë në komentin e tij, dhe pa lënë përshtypje te ai që e ka parë ëndrrën se është prej njerëzve të specializuar në këtë fushë. Për këtë dëshmon hadithi i Ibën Abasit i cituar më lart, sikurse mund të argumentohemi edhe me fjalën e mbretit në historinë e Jusufit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të):

(وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعٌ
سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ ۚ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِن كُنْتُمْ
لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ)

“Dhe tha mbreti: “Kam parë në ëndërr shtatë lopë të majme, të cilat po i hanin shtatë lopë të dobëta dhe kam parë shtatë kallinj të gjelbër e shtatë të tjerë të tharë. O paria ime, më shpjegoni ëndrrën time, nëse dini t’i interpretoni ëndrrat!” (Jusuf: 43)

Jusufi (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) nuk e kontestoi pyetjen e mbretit për publikun në lidhje me ëndrrën që pa.

Si përfundim, nënvizojmë se është i pasaktë konstatimi: ai që e komenton ëndrrën sipas mendjes së tij është njësoj si ai që jep fetva nga vetja. Dhe Allahu e di më së miri.

A mund të thuhet se komentuesi e ka qëlluar dhe është plotësisht i saktë në komentimin e ëndrrës?

Ebu Bekri (Allahu qoftë i kënaqur prej tij), më i miri besimtar i ymetit pas Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të), ishte i njohur për komentimin e ëndrrave, e megjithatë gaboi në shpjegimin e ëndrrës. E si mund të thuhet që të tjerët t’ia qëllojnë dhe të jenë plotësisht të saktë?!

A duhet të veprohet sipas ëndrrës?

Disa mendojnë se ëndrra kur është e vërtetë, për shkak se ka arritur nivelin e *tuaturit*,¹ duhet të besojmë në

---

¹ Vërtetohet nga një numër i madh njerëzish brez pas brezi, saqë është e pamundur të përgënjeshtrohet.

vërtetësinë e saj. Dhe mbi këtë bazë të veprojmë sipas saj. Këtë e mbështetin në argumente. Ja disa prej tyre:

1. Historia e Jusufit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) në momentin kur flitet për ëndrrën e mbretit:

"Dhe mbreti tha: "Kam parë në ëndërr shtatë lopë të majme, të cilat po i hanin shtatë lopë të dobëta dhe kam parë shtatë kallinj të gjelbër e shtatë të tjerë të tharë. O paria ime, më shpjegoni ëndrrën time, nëse dini t'i interpretoni ëndrrat!" Ata thanë: "Këto janë ëndrra të ngatërruara e ne nuk dimë t'i shpjegojmë." Njërit nga ata dy që shpëtoi (nga burgu), iu kujtua pas një kohe e tha: "Unë do t'ju njoftoj për shpjegimin e kësaj (ëndrre), vetëm më dërgoni (te Jusufi)!" (Shërbëtori) i tha: "O Jusuf, o njeri i drejtë! Na shpjego (ëndrrën) për shtatë lopë të majme, të cilat hahen prej shtatë lopëve të dobëta dhe për shtatë kallinj të gjelbër e shtatë tjerë të tharë, që të kthehem te njerëzit e ta dinë edhe ata". (Jusufi) tha: "Do të mbillni shtatë vjet rresht. Prodhimin që do të korrni lëreni në kallinj, përveç një pakice që do t'ju shërbejë për të ngrënë, sepse pastaj do të vijnë shtatë vite të thata, të cilat do t'i harxhojnë ato që i keni ruajtur ju, përveç një pakice që mund të kurseni. Pastaj, pas këtyre do të vijë një vit plot shi për njerëzit, vit në të cilin ata do të shtrydhin (rrush, etj.)." (Jusuf: 43-49) Jusufi (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) dha porosi që të veprohet sipas kësaj ëndrre, kur tha: **"Do të mbillni shtatë vjet rresht. Prodhimin që do të korrni lëreni në kallinj, përveç një pakice që do t'ju shërbejë për të ngrënë". (Jusuf: 47)**

2. Ibën Umeri (Allahu qoftë i kënaqur prej të dyve) transmeton se një prej shokëve të Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) pa në ëndërr që Nata e Kadrit ishte në një nga shtatë netët e fundit të Ramazanit. Në lidhje më këtë, i Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) tha: **"Mendoj se ëndrra juaj është e vertëtë. Nata e Kadrit gjendet**

në një nga shtatë netët e fundit të Ramazanit. Kështu që, kush vihet në kërkim të saj, le ta kërkojë atë në shtatë netët e fundit të Ramazanit.” Në këtë hadith Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) jep porosi që të veprohet sipas kësaj ëndrre: ***"Kush vihet në kërkim të saj, le ta kërkojë atë në shtatë netët e fundit të Ramazanit."***

Në fakt, këto nuk mund të merren si argumente që lejojnë veprimin sipas ëndrrës, për arsytet e mëposhtme:

1. Nuk mund të bëhet analogji ndërmjet ëndrrave të profetëve dhe ëndrrave të njerëzve të tjerë, sepse ëndrrat e profetëve janë Shpallje prej Allahut. Gjithashtu nuk mund të bëhet analogji ndërmjet komentimit të ëndrrave prej profetëve dhe komentimit të ëndrrave prej njerëzve të tjerë, sepse profetët ndihmohen prej Allahut nëpërmjet Shpalljes.

2. Në hadithin e lartcitur i Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) thotë: ***"Mendoj se ëndrra juaj është e vertëtë."*** Ky është një pohim nga vetë Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të). Kështu që, veprohet sipas ëndrrës, ngaqë atë e ka miratuar i Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të). Mirëpo kjo nuk duhet përgjithësuar.

Kur sheh në ëndërr Profetin (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të)

Ebu Hurejra (Allahu qoftë i kënaqur prej tij) tregon se ka dëgjuar Profetin (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) të thotë: ***"Kush më sheh mua në ëndërr, do të më shohë edhe kur është zgjuar. Shejtani nuk mund të marrë pamjen time."*** (Transmeton Buhariu dhe Muslimi) Në shpjegimin e këtij hadithi Imam Neveuiu (Allahu e mëshiroftë) sqaron se për domethënien e hadithit dijetarët ndajnë mendime të ndryshme.

Imam Neveuiu (Allahu e mëshiroftë) përmend tre mendime në lidhje me këtë çështje:

Mendimi i parë: Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka për qëllim ata që kanë jetuar në kohën e tij, në kuptimin që: kush e sheh Profetin (paqja dhe

bekimet e Allahut qofshin mbi të) në gjumë dhe nuk ka emigruar, Allahu do t'ia mundësojë të emigrojë dhe ta shohë me sytë e tij atë (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të).

Mendimi i dytë: Kjo ëndërr do t'i bëhet realitet në botën tjetër. Do ta shohë Profetin (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) me sy, sepse ai (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) në botën tjetër do të shohë gjithë ymetin e tij: ata që i ka parë në këtë botë dhe ata që nuk i ka parë.

Mendimi i tretë: Do ta shohë në një mënyrë të veçantë, duke përfituar nga ndërmjetësimi i tij (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) në botën tjetër. (Komenti i "Sahih Muslimit" nga Imam Neveui)

A mund të shihet Allahu në ëndërr?

Imam Begau (Allahu e mëshiroftë) thotë se Allahu i Lartësuar mund të shihet në ëndërr. Muadhi transmeton se Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka thënë: **"Unë dremita dhe pashë Zotin tim në ëndërr."** (Tirmidhiu, saktëson Imam Albani në "Sunen Tirmidhi")

Imam Ibën Tejmije (Allahu e mëshiroftë) sqaron:

"Njerëzit ndajnë tre mendime në lidhje me shikimin e Allahut:

1. Sahabët, tabi'inët dhe dijetarët më të shquar islamë pohojnë se Allahu mund të shihet në këtë botë me "sytë e zemrës"... Disa njerëzve u mundësohet ta shohin aq qartë me zemër, saqë mendojnë se e kanë parë me sytë e ballit. Ky është gabim. Shikimi me zemër realizohet në varësi të besimit që ka njeriu dhe nivelit të njohjes së Zotit të tij.

2. Xhehmijet pretendojnë se Zoti nuk mund të shihet as në këtë botë dhe as në botën tjetër.

3. Një grup tjetër pretendon se Zoti mund të shihet në këtë botë dhe në botën tjetër." (Mexhmu'u fetaua vëll. 2, fq. 336)

Imam Ibën Kajimi (Allahu e mëshiroftë) thotë: *"Njeriu mund ta shohë Zotin, i Cili i flet në ëndërr. Kjo mund të ndodhë në ëndërr, por nuk lejohet që ai të këtë bindjen*

se në ëndërr pa imazhin e vërtetë të Zotit. Imazhi që sheh në ëndërr nuk mund të jetë identik me imazhin e vërtetë të Zotit, por atij i shfaqet një imazh që përshtatet me atë çfarë ai beson për Zotin e tij. Pra, në varësi të besimit dhe bindjes së tij ndaj Zotit i shfaqet imazhi dhe i dëgjon fjalët. Ky besim mund të jetë i drejtë ose i gabuar.” (Bejanu tiblisi Xhehmije: vëll.1, fq. 73)

Disa dijetarë thonë se kur njeriu e sheh Zotin në një formë, ky imazh është një perde ndërmjet tij dhe Zotit. Njerëzit e mirë vazhdojnë ta shohin Zotin në ëndërr, i Cili u flet. Nuk mund të mendohet që një njeri i mençur ta mohojë këtë gjë. Dihet që ëndrra nuk mund të pengohet. Ajo nuk i ndodh njeriut me zgjedhjen e tij të lirë. Kjo çështje është e njohur dhe dijetarët e konsiderojnë prej bazave të fesë. Dijetarët, në librat e tyre, kanë cituar besimtarë të devotshëm që kanë parë Zotin në ëndërr, sikurse i kanë demaskuar të devijuarit.² Nga ana tjetër kanë mbajtur qëndrim të rreptë ndaj mu'tezilëve dhe të tjerëve që mohojnë shikimin e Allahut.

Ata mohuan çdo gjë që ka të bëjë me shikimin e Allahut, mohuan që shikimi i Allahut në gjumë është ëndërr e vërtetë, siç janë ëndrrat e tjera (të vërteta) që njeriu mund të shohë në gjumë. Kështu thonë xhehmijet dhe gjithë ata që ndoqën rrugën e tyre. Kjo është e pavërtetë dhe bie ndesh me atë çfarë kanë besuar të parët e mirë dhe dijetarët e ymetit. Shikimi i Allahut në ëndërr nuk është e metë dhe as mangësi për lartmadhërinë e Tij.

---

² Mund të ndodhë që shejtani të shtiret sikur është Allahu dhe nga kjo janë mashtruar shumë mistikë. Kush pretendon se e ka parë Zotin e tij në imazhin e vërtetë gënjen. E sidomos kur pretendohet se një gjë e tillë shoqërohet me urdhra për braktisjen e praktikave bazë të Islamit. Ata pretendojnë se kanë parë Allahun dhe shpesh thonë se nuk kanë nevojë të falen dhe të agjërojnë rregullisht siç bëjnë muslimanët e zakonshëm, sepse janë ngritur shpirtërisht mbi nivelin e masave. Kuptohet qartë se me çfarë janë ngatërruar këta njerëz. Ata kanë parë një vegim që është prej shejtanit dhe nuk është hyjnor. Pra, janë gjendje emocionale satanike. Në këto gjendje shejtani merr forma të rrethuara me dritë dhe u thotë atyre që pretendojnë këtë pamje se është Zoti i tyre. Për shkak të injorancës së njerëzve ndaj besimit të pastër, i pranojnë këto thënie dhe devijojnë nga rruga e drejtë. (Shën. përkth.)

Ëndrra varet nga gjendja e atij që e sheh. Ajo është e vërtetë për besimtarin dhe një lloj mashrimi për njeriun e devijuar. Gjithashtu duhet theksuar se është shumë e rrezikshme ajo çfarë pretendojnë disa që thonë se e kanë parë Allahun në pamjen e Tij të vërtetë. Njeriu as nuk mund ta imagjinojë dot madhësitinë e Zotit të tij.³ Ne besojmë se ajo çfarë përfytyron njeriu apo i shfaqet në ëndërr nuk është kurrsesi imazhi i vërtetë i Allahut. Por kjo nuk do të thotë se nuk mund të shihet Allahu në ëndërr.

Madje, njeriu nuk mund të përfytyrojë realitetin e xhindëve dhe engjëjve. Këto krijesa janë krejt ndryshe nga imazhi që krijohet në mendjen e njeriut qoftë kur është zgjuar apo në gjumë. Megjithatë, për njeriun është e mundur të kuptojë me anë të instiktit disa prej cilësive të Zotit të Lartësuar, siç mund të shfaqen në ëndërr përmes drejtësisë, gëzimit, bollëkut dhe mirësisë për ata që janë të denjë dhe e meritojnë. Nëse e shikon në ëndërr dhe merr premtim prej Tij për falje e mëshirë, sigurisht që fjala e Tij është e drejtë dhe premtimi i Tij është i vërtetë. Nëse njeriut i shfaqet në ëndërr sikur e sheh Allahu, kjo është shprehje e mëshirës së Tij; dhe kur i kthen shpinën, nëpërmjet kësaj do t'i tërheqë vëmendjen që të ruhet nga gjynahet. Këtë gjykim e bazojmë në Fjalën e Allahut:

---

³ Mendja e njeriut është e kufizuar, ndërsa Allahu është i pakufizuar. Prandaj, njeriu nuk mund të shpresojë të kuptojë ndonjë gjë veç asaj që Ai zgjodhi për t'ia shpallur e zbuluar nëpërmjet të dërguarve të Tij. Ne qoftë se njeriu përpigjet ta imagjinojë Allahun me mendjen e tij vetëm se do të ngatërrohet, duke shkuar në rrugë të shtrembër, sepse Allahu është krejtësisht i ndryshëm nga ajo që njeriu mund ta përfytyrojë. Çdo imazh i Zotit që njeriu ndërton në mendjen e tij është marrë nga ndonjë pjesë krijimi ose është kompozim i gjërave të krijuara që ai ka vëzhguar. Kështu që, nëse ai përpigjet të imagjinojë Zotin me mendjen e tij, do t'i japë Atij cilësitë e krijesave dhe do të bjerë pashmangmërisht në shirk (idhujtari). (Shën. përkth.)

إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي
 الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ
 أَلِيمٌ

“Vërtet, ata që e shkëmbejnë premtimin dhe betimin e tyre ndaj Allahut me një vlerë të vogël, nuk do të kenë asnjë të mirë në jetën e ardhshme. Allahu nuk do t’u flasë atyre, as nuk do t’i shikojë në Ditën e Kiametit dhe as nuk do t’i pastrojë prej gjynaheve e për ta, do të ketë dënim të dhembshëm.” (Al Imran: 77)

Kategoritë e ru’jes (ëndrrës)

1. E mirë në formë dhe në përmbajtje. Si p.sh., ai që sheh në ëndërr se Zoti i Lartësuar i flet apo sheh sikur mbledh perla e margaritarë.
2. E mirë në formë dhe keqe në përmbajtje. Si p.sh., ai që dëfren në ëndërr ose nuhat aromën e luleve. Këto janë brenga dhe mërzitje.
3. E keqe në formë dhe në përmbajtje. Si p.sh., ai që sheh në ëndërr sikur e kafshon gjarpëri apo e djeg zjarri.
4. E keqe në formë dhe e mirë në përmbajtje. Si p.sh., ai që sheh në ëndërr sikur ther djalin e tij apo martohet me nënën e vet. Këto tregojnë për mbajtjen e premtimit.

Llojet e ëndrrave të vërteta

Imam Ibën Kajimi i ndan ëndrrat e vërteta në disa lloje. Më të rëndësishmet janë:

1. Frymëzimi që i vjen njeriut në zemër prej Zotit të Plotfuqishëm. Janë fjalë më të cilat Zoti i flet njeriut në ëndërr.

2. Ëndrra e mirë që sheh në gjumë, në sajë të engjëllit të ngarkuar me këtë detyrë.
3. Ndodh që njeriu në gjumë të dëgjojë Fjalët e Allahut të Lartësuar përmes shpirtit.
4. Ndodh që njeriu në gjumë të shohë përmes shpirtit mrekullitë e Xhenetit.

Takimi i shpitrave të të gjallëve me shpirtat e të vdekurve

Takimi i shpitrave të të gjallëve me të vdekurit është një prej llojeve të ëndrrave të vërteta. Për Ibën Kajimin kjo është diçka e natyrshme.

Allahu i Lartësuar thotë:

اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

“Allahu ua merr shpirtat atyre që u ka ardhur çasti i vdekjes dhe atyre që nuk kanë vdekur, por që janë në gjumë. Pastaj Ai ndal shpirtin e atij që i është caktuar vdekja, ndërsa të tjerëve ua lë deri në një kohë të caktuar. Me të vërtetë, këto janë shenja për njerëzit që mendojnë.” (Ez-Zumer: 42)

Ibën Kajimi (Allahu e mëshiroftë) thotë se ajeti aludon për takimin e shpitrave të të gjallëve (kur janë në gjumë) më shpirtat e të vdekurve. Disa prej të parëve tanë të mirë thonë që shpirtat takohen në hapësirë, ku dhe njihen dhe kujtojnë të kaluarën. Për ëndrrën e vërtetë Allahu ka caktuar një engjëll, i cili e frymëzon njeriun në gjumë dhe e bën të kuptojë qartësisht disa çështje që kanë lidhje me fenë e tij apo me jetën e kësaj

bote. I zbulon atij se çfarë mund t'i ndodhë prej të mirave apo të këqijave, duke i dhënë shembuj dhe imazhe nga jeta e përditshme. E përgëzon për veprat e mira dhe e qorton për gjynahet që ka bërë apo ka vendosur t'i bëjë. I tërheq vërejtjen që të ruhet nga gjërat e urryera, duke shmangur shkaqet e tyre, si dhe e inspiron më të tjera urtësi dhe çdo gjë që është në dobi të tij. Kjo ëndërr është këshillë, mëshirë dhe mirësi prej Allahut. (Nga libri "Shpirti" i Ibën Kajimit, fq. 41)

Çfarë do të thotë përsëritja e ëndrrave të mira apo të këqija?

1. Përsëritja e ëndrrave është shprehje e preokupimeve të njeriut. Kur njeriu merakoset për diçka në jetën e përditshme, i ndodh shpesh që shqetësimi i ditës t'i shfaqet në gjumë. Pastaj varet se çfarë brengje ka ai në zemër. Nëse ka merak fenë dhe besimin, sheh ëndrra që kanë lidhje më to, ashtu si shokët e Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të), të cilët diskutonin për ëndrrat e tyre çdo ditë. Kur njeriu është i preokupuar me çështje të kësaj bote, si p.sh. martesë, studimi, tregëtia, ai përgjithësisht sheh ëndrra të kësaj natyre, ashtu siç mendon dhe preokupohet gjatë ditës.

2. Paaftësia dhe pamundësia për të arritur diçka. Nëse njeriut i janë mbyllur të gjitha dyert për realizimin e një dëshire të caktuar, ai sheh në ëndërr një zgjidhje, rrugëdalje apo alternativë. Kjo është aryeja që të burgosurit shpesh shohin ëndrra të kësaj natyre, sikurse ndodhi me dy të burgosurit që e pyetën Jusufin për ëndrrat e tyre. Ndoshta këto ëndrra për ta janë një lloj qetësie dhe përforcimi. Njëri prej tyre thotë: *"Kemi dalë nga kjo botë, ndonëse jetojmë në të. Ne nuk jemi as të*

gjallë, as të vdekur. Kur shohim në ëndërr diçka të realizuar prej dëshirave tona, mahnitemi dhe themi: "Kjo erdhi prej dunjasë!" Ne gëzohemi me ëndrrat që shohim në gjumë dhe shumica e bisedave tona sillen rreth tyre."

3. Kureshtja për zbulimin e të fshehtave dhe të panjohurave. Allahu, me urtësinë e Tij, mjaft gjëra i ka fshehur dhe i ka lënë mister për ne. Mirëpo njeriu, nga natyra e tij, është kureshtar. Nëse ai është prej të devijuarve, shkon të gjejë përgjigje te fallxhorët, sharlatanët, astrologët etj. Ndërsa besimtarit Allahu i hap portën e ëndrrave të vërteta, përmes të cilave i jepen sihariqe ose i tërhiqet vëmendja për t'u ruajtur nga të këqijat.

A mund të shohë i shtururi ëndrra të mira e të vërteta?

Faktikisht, kjo është një pyetje e rëndësishme. Njeriu i mirë mund të shohë ëndrra të ngatërruara, mirëpo kjo i ndodh rrallëherë, për shkak se shejtani ka shumë pak mundësi për ta mposhtur. E kundërta ndodh me njeriun e keq. Ëndrra e këtij të fundit rrallëherë është e vërtetë, sepse ai është nën dominimin e shejtanit. Transmetohet nga Enesi (Allahu qoftë i kënaqur prej tij) se i Dërguari e Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka thënë: **"Ëndrra e mire e një njeriu të mirë është një e dyzet e gjashta pjesë e Profecisë."** (Buhariu dhe Muslimi)

Ebu Hurejra (Allahu qoftë i kënaqur prej tij) transmeton se Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka thënë: **"Kur të afrohet koha ëndrra e besimtarit pothuajse nuk gënjen asnjëherë. Më i sakti prej jush në ëndërr është më i sigurti në fjalë. Ëndrra e**

besimtarit është një e dyzet e pesta pjesë e Profecisë.” (Muslimi)

Imam Neveui citon komentin e Hatabiut: *“Me fjalët **“Kur të afrohet koha”** ka për qëllim ekuinoksin, barazimin e natës me ditën. Kjo ndodh në pranverë. Gjithashtu është thënë se ka për qëllim afrimin e Kiametit. Mendimi i parë është më i përhapur te interpretuesit e ëndrrave. Gjithashtu është transmetuar një hadith që mbështet mendimin e dytë. Allahu e di më së miri.”*

Singeriteti është tipari më specifik e më madhështor i profetëve si në ëndërr ashtu edhe kur janë zgjuar. Ata që u ngjajnë profetëve në këtë tipar shohin ëndrra të vërteta.

Mulhebi sqaron se njerëzit në raport me ëndrrat klasifikohen në tre nivele:

1. Profetët. Ëndrrat e tyre janë të gjitha të vërteta dhe mund të kenë nevojë për ndonjë shpjegim.
2. Njerëzit e devotshëm e të përkushtuar ndaj Allahut. Shumica e ëndrrave të tyre janë të vërteta. Ka prej këtyre ëndrrave që duhen shpjeguar dhe ato ndodhin ashtu siç janë parë në gjumë.
3. Njerëzit e tjerë (përveç profetëve dhe njerëzve të devotshëm e të përkushtuar ndaj Allahut). Këta mund të shohin ëndrra të vërteta dhe ëndrra të ngatërruara. Dhe klasifikohen në tre nivele:

a. Ata që nuk i publikojnë gjynahet dhe Allahu ua mbulon ato.

Përgjithësisht gjendja e tyre është e barabartë ndërmjet ëndrrave të vërteta dhe ëndrrave të ngatërruara.

b. Ata që bëjnë mëkate të mëdha dhe i publikojnë ato. Shumica e ëndrrave të tyre janë të ngatërruara, pak prej tyre janë të vërteta. Imam Buhariu në librin e tij me hadithe autentike njërin prej kapitujve e titullon: *“Ëndrrat e të burgosurve, të njerëzve të poshtër dhe idhujtarëve”*.

c. Pabesimtarët. Shumica e ëndrrave të tyre janë të ngatërruara, shumë pak janë të vërteta. Për këtë tregon

dhe hadithi: **“Më i sakti prej jush në ëndërr është më i sigurti në fjalë.”** (Muslimi)

Ndodh që ndonjë nga pabesimtarët të shohë ëndërr të vërtetë, siç është rasti i dy të burgosurve, që i kërkuan Jusufit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) për t’ua shpjeguar ëndrrat:

(وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانٍ ۖ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا ۖ وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْرًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ ۖ نَبِئْنَا بِتَأْوِيلِهِ ۗ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ)

“Bashkë me Jusufin hynë në burg edhe dy djelmossa. Njëri prej tyre tha: “Unë kam parë (në ëndërr) veten, se si shtrydhja verë”. Tjetri tha: “Unë kam parë në ëndërr, se si mbaja në kokë bukë, të cilën e hanin shpendët. Shpjegona kuptimin e ëndrrave. Ne, me të vërtetë, shohim se ti je njeri i mirë.” (Jusuf: 36)

Më lart treguam se Imam Buhariu në librin e tij me hadithe autentike njërin prej kapitujve e titullon: “Ëndrrat e të burgosurve, e njerëzve të poshtër dhe idhujtarëve”. Atje merr për argument këtë ajet.

Njëri prej djemve që shërbente me pijë alkoolike i tha Jusufit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të): *“Pashë në ëndërr sikur mbolla një hardhi që prodhoi tre veriga rrushi. Ato i shtrydha dhe i shërbeva mbretit me verë.”* Jusufi (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) i tha atij: *“Do të qëndrosh në burg tre ditë, pastaj do të dalësh dhe do t’i shërbesh mbretit me verë.”* Dhe ndodhi ashtu siç tha Jusufi. (El-Fet’hu 12/383)

E tillë ishte edhe ëndrra e mbretit:

(وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعٌ سُنْبُلَاتٍ خُسْفٍ وَأَخْرَى يَابَسَاتٍ ۖ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفُنُونِي فِي رُؤْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ)

"Dhe tha mbreti: "Kam parë në ëndërr shtatë lopë të majme, të cilat po i hanin shtatë lopë të dobëta dhe kam parë shtatë kallinj të gjelbër e shtatë të tjerë të tharë. O para ime, më shpjegoni ëndrrën time, nëse dini t'i interpretoni ëndrrat!" (Jusuf: 43)

Ëndrra e vërtetë që është pjesë (1/46) e Profecisë i referohet ëndrrës së besimtarit, jo ëndrrës së mëkatarit – pohojnë disa dijetarë.

Më lart kemi përmendur fjalën e Imam Kurtubiut: *"Gjendja e besimtarëve të devotshëm e të përkushtuar ndaj Allahut është e ngjashme me atë të profetëve, prandaj Allahu i nderoi ata me diçka të ngjashme si profetët, duke iu zbuluar diçka prej botës së fshehtë. Ndërsa me jobesimtarët dhe mëkatarët nuk ndodh kështu. Nëse ndodh që, në ndonjë rast, ëndrra e tyre të jetë e vërtetë, është njësoj si të thuhet që ngandonjëherë edhe gënjeshtari thotë të vërtetën."* Nuk merren për të vërteta fjalët e çdokujt që flet për botën e padukshme. Fjalët e fallxhorëve dhe astrologëve nuk kanë të bëjnë me Profecinë.

Duhet ritheksuar se me ëndrrat e vërteta nuk mund të merret ndonjë vendim me karakter ligjor dhe ato nuk mund të përdoret për të dhënë ndonjë gjykim të caktuar. Ka mbaruar koha e ëndrrave të vërteta që u bënë shkak për sanksionimin me ligj të disa rregullave të fesë, siç ndodhi në kohën e Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të). Kjo ishte e drejtë ekskluzive e Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të), i cili i pohoi dhe i miratoi. Ndërsa për njerëzit e tjerë dobia e ëndrrës qëndron pikërisht te përgëzimi dhe qortimi. Ai që sheh një ëndërr të vërtetë mund të gjejë në shpjegimin e saj sihariqe për këtë botë ose botën tjetër. Sikurse ndodh që përmes saj i tërhiqet vërejtja për mangësitë në punën e tij apo për dobësinë e shfaqur sa i përket zbatimit të fesë në jetën e përditshme.

Allahu i Lartësuar thotë:

(وَمَا كَانَ لِيُشِيرَ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بَأْذَنِهِ مَا يَشَاءُ ۗ إِنَّهُ عَلِيُّ حَكِيمٌ)

“Asnjë njeriu nuk i është dhënë t’i flasë Allahu, përveçse me anë të Frymëzimit ose pas perdes, ose me anën e një Kumtuesi (Engjëlli) të dërguar me lejen e Tij, për të shpallur vullnetin e Tij. Ai, me të vërtetë, është i Lartë dhe i Urtë!” (Esh-Shura: 51)

Në komentimin e këtij ajeti transmetohet opinioni i disa prej të parëve tanë të nderuar për Fjalën e Allahut **“ose pas perdes”**, të cilët kanë thënë se bëhet fjalë për ëndrrat e vërteta në gjumë. Ëndrrat e vërteta janë e vetmja gjë që ka mbetur prej Profecisë pas largimit të Profetit të fundit, Muhamedit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të). Ato i shohin besimtarë devotshëm me zemër të pastër. Realiteti i tyre i shkon përshtat gjendjes profetike, prandaj nderohen si profetët: u jepet mundësia të njohin një pjesë të *gajbit* (bota e fshehtë). Zoti u flet në ëndërr, i urdhëron dhe i ndalon. Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) kur është pyetur për Fjalën e Allahut:

(لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا)

“Ata i pret lajmi i mirë në këtë jetë” (Junus: 64), ka thënë: **“Është ëndrra e vërtetë, të cilën e sheh njeriu i mirë apo ia rrëfejnë.”** (Transmeton Imam Ahmedi)

A lejohet prokurimi për rrëfimin e ëndrrës?

Prokurimi për rrëfimin e ëndrrës është i pëlqyer kur njeriu që pyet është grua, e cila e ka siklet t’i flasë komentuesit të ëndrrës. Ose kur pyetësi ka parë një ëndërr të mirë ku është përgëzuar në mënyrë të qartë, prandaj me modesti autorizon dikë, për të mësuar shpjegimin e ëndrrës.

Transmetohet në një hadith se Ibën Umeri kishte parë në ëndërr sikur kishte në dorë një copë mëndafshi të trashë dhe sikur fluturonte në Xhenet në çdo vend që dëshironte. Këtë ëndërr ia tregoi motrës së tij, Hafsës, e cila ia rrëfeu Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të). I Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut

qofshin mbi të): **"Mendoj se Abdullahi është njeri i mirë."** (Muslimi)

Gjithashtu Ibën Umeri (Allahu qoftë i kënaqur prej tij) ka thënë: *"Në kohën e Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) kur ndonjëri shikonte në ëndërr diçka, ia tregonte Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të). Sa shumë dëshiroja që të shikoja ëndërr, për t'ia treguar Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të)!"*

Sikurse ka thënë: *"Isha djalosh beqar dhe në kohën e të Dërguarit të Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) flija në xhami. Kështu, pashë në ëndërr sikur dy engjëj më morën dhe më çuan te një zjarr. Kur ç'të shoh! Ai ishte një pus i rrethuar anash dhe kishte dy skaje. Pashë në të njerëz që i njihja. Nga kjo, fillova të them: "I mbështetem Allahut të më ruajë nga Zjarri!" Pastaj na takoi një melek tjetër i cili më tha: "Mos ki frikë!" Ia tregova këtë ëndërr Hafsës, ndërsa ajo ia tregoi të Dërguarit të Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të). Ai (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) tha: **"Ç'njeri i mirë që është Abdullahi! Do të dëshiroja që të falte namaz natën."***

Salim ka thënë: *"Pas kësaj, Abdullahi nuk flinte natën veçse fare pak."* (Buhariu dhe Muslimi)

Ibën Haxheri shkruan në librin e tij, "El-Fet'hu" se në këtë hadith legjitimohet prokurimi për rrëfimin e ëndrrës. Nga Ibën Umeri mësojmë edukatën dhe sjelljen e mire. Këtë e vërejmë nga mënyra se si ai u soll me respekt e nderim ndaj Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të), duke mos ia rrëfyer vetë ëndrrën. Duket se kjo ëndërr ishte diçka e jashtëzakonshme për të. Ai ishte njeri modest dhe prandaj nuk ia rrëfeu vetë, por ia tregoi së motrës, për të mësuar shpjegimin e kësaj ëndrre.

Prej sjelljes dhe edukatës së komentuesit të ëndrrave...

Komentuesi i ëndrrave nuk duhet të shprehë siguri të plotë kur i shpjegon ato. Transmetohet se Aishja i thënë Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të): *"O i Dërguar i Allahut, pashë në ëndërr sikur tri hëna ranë në dhomën time."* Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) i tha asaj: **"Nëse ëndrra jote është e vërtetë, në shtëpinë tënde do të varrosen tre banorët më të mirë të Xhenetit."** (Tabaraniu) Ndërroi jetë Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) më i miri i hënave, pastaj Ebu Bekri, pastaj Umeri dhe që të tre u varrosën në shtëpinë e saj.

Është mirë që kur fillon të komentojë ëndrrën të thotë: "Qoftë për mire!", ose "Mirë.", ose "Ke parë ëndërr të mire". Ky është optimizëm. Është transmetuar se shumë prej shokëve të Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) kanë vepruar kështu. Kur Ebu Bekri fillonte shpjegimin e ëndrrës thoshte: *"Nëse ëndrra jote është e vërtetë..."* Kështu kishte thënë para tij vetë Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të). Transmetohet se Umu Fadli i tha atij: *"O i Dërguar i Allahut, pashë në ëndërr sikur një pjesë e trupit tënd gjendej në shtëpinë time."* Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) i tha: **"Ke parë ëndërr të mirë... Fatimja do të lindë djalë dhe ti do t'i japësh gji."** Dhe vërtet, Fatimja lindi Hasanin dhe Husejnin dhe Umu Fadli u dha gji dy nipërve të Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të).

Transmetohet se kur Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) i rrëfhehin ëndrrat, ai u thoshte: **"Qoftë për mire..."**

Këtë rrugë ndoqën edhe sababët. Umerit kur i rrëfenin ndonjë ëndërr thoshte: "*O Zoti im, nëse është mirësi, na i jep neve; nëse është e keqe, rëntë mbi armikun tonë!*"

Abdurrezaku transmeton nga Ibën Sirini se Ebu Bekri kur donte të komentonte ndonjë ëndërr thoshte: "*Nëse ëndrra jote është e vërtetë, do të ndodhë kështu dhe ashtu...*"

Një pjesë e dijetarëve kanë përmendur edhe disa rregulla të tjera për komentimin e ëndrrave, të cilat nuk mbështeten në argumente. Ja disa prej tyre: ëndrra të mos komentohet kur lind apo perëndon dielli, as kur ai është në zenit (në mesditë), as natën. Sipas mendimit tim, këto rregulla nuk mbështeten në argumente. Kështu që, komentuesi i ëndrrës nuk ngarkohet me gjynahe nëse vepron në kundërshtim me atë që u tha. S'ka problem nëse ëndrra komentohet kur lind apo perëndon dielli, apo gjatë natës. Është transmetuar në hadithet e sakta se dielli lind dhe perëndon ndërmjet dy brirëve të shejtanit, mirëpo kjo nuk ka lidhje me shpjegimin e ëndrrave.

Çfarë është *el-xhathum* - paraliza në gjumë dhe si të shpëtojme prej saj?

Fjala *xhathim*-i ngrirë e i paralizuar është përdorur në Kuran:

(فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَائِعِينَ)

"Atëhere ata i goditi një tërmet i rëndë në mëngjes dhe u bënë si kufoma të ngrira në shtëpitë e tyre."
(El-A'raf: 78)

Përshkrimi: Njeriu në gjumë mund të ndiejë presion ose të vuajë ndjenjën e mbytjes. Ndihet i paaftë për të lëvizur ose për të folur. Ndjen se nuk del dot nga kjo situatë dhe përpiqet të zgjohet. Arrin të zgjohet vetëm pas

përpjekjeve torturuese. Pas zgjimit ndihet shumë i lodhur. Fytyra i ka djersitur dhe është i shqetësuar. Para se të zgjohej e ndiente veten si të paralizuar. Dëshiron që dikush ta ndihmojë e ta lëvizë. Pa dyshim kush përjeton këtë gjendje çohet nga gjumi i llahtaritur.

Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) u mësonte sahabëve që të thoshin këtë lutje, kur trembeshin në gjumë:

(أعوذ بكلمات الله التامة من غضبه وعقابه ومن شر عباده ومن شر همزات الشياطين، وأن يحضرون)

Eudhu bi kelimatil-lahit-tammati, min gadabihi ve ikabihi ve sherri ibadihi ve min hemezatis-shejatin ve en jahdurun!

(Kërkoj mbrojtje me fjalët e përsosura të Allahut prej zemërimit dhe ndëshkimit të Tij, prej sherrit të robërve të Tij, prej ngacmimeve të shejtanëve dhe nga prania e tyre!) (Ebu Davudi 4/12, "Sahih Et-Tirmidhi" 3/171)

Kush përsiat këto hadithe vëren se i Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) e orienton qartë njeriun që përjeton ëndrrat shqetësuese. Ai (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) e drejton njeriun që të kërkojë strehim te Allahu prej zemërimit dhe ndëshkimit të Tij, prej sherrit të njerëzve, prej ngacmimeve të shejtanëve dhe nga prania e tyre. Kush strehohet te Allahu është i mbrojtur dhe i ndihmuar.

Kush shikon në gjumë ëndrra të llahtarshme si këto dhe çohet i trembur, duhet të kërkojë mbrojtje nga Allahu që ta ruajë nga sherri i tyre. Ibën Haxheri në librin "El-Fet'hu" sqaron se në hadithet autentike është treguar mënyra e kërkimit të mbrojtjes prej sherrit të ëndrrave: **"Kur ndonjëri prej jush shikon në ëndërr diçka të urryer, le të thotë kur të zgjohet:**

أعوذ بما عادت به ملائكة الله ورسله من شر رؤيائي هذه أن يصيبني فيها ما أكره في ديني ودنياي.

"Kërkoj mbrojtje te Allahu ashtu si engjëjt e Allahut dhe të Dërguarit e Tij që të më ruajë nga sherri i kësaj ëndrre, që të mos më bjerë ndonjë fatkeqësi në fenë time dhe në jetën time të përditshme."

(Ibën ebi Shejbe dhe Abdurrezaku)

Këshillohet të thuhet lutjet para gjumit dhe lutje të tjera të cilat mund të mësohen lehtësisht. Ato gjenden në formë broshurash e fletëpalosjesh në xhamitë dhe bibliotekat.

Prej ajeteve dhe lutjeve më të rëndësishme veçojmë:

1. Ajeti Kursij:

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا
خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

All-Ilâhu lâ ilâhe il-lâ huel Haj-jul Kaj-jûm. Lâ te'ħudhuhû sinetun ue lâ neûm. Lehû mâ fis-semâuâti ue mâ fil errdi. Men dhal-ledhî jeshfeu indehû il-lâ bi idhnihi. Jea'lemu mâ bejne ejdîhim ue mâ ħalfehum. Ue lâ juhîtûne bi shejim-min ilmiĥi il-lâ bimâ shâe. Uesia kursij-juhus-semâuâti uel errda. Ue lâ je'ûduhû ĥifdhuhumâ ue huel 'Alij-jul 'Adĥim.

(Allahu është Ai, përveç të Cilit nuk ka të adhuruar tjetër me të drejtë, i Gjalli, i Përjetshmi, Mbajtësi i gjithçkaje! Atë nuk e kap as dremitja, as gjumi! Atij i përket gjithçka që gjendet në qiej dhe gjithçka që gjendet në Tokë. Kush mund të ndërhyjë tek Ai për ndokënd pa lejen e Tij? Ai di çdo gjë që u ka ndodhur krijesave më përpara dhe çdo gjë që do t'u ndodhë më pas, kurse ata nuk mund të përvetësojnë asgjë nga Dituria e Tij, përveçse aq sa Ai dëshiron. Kursi-u i Tij përfshin qiejt dhe Tokën dhe Ai nuk e ka të rëndë t'i ruajë ato. Ai është i Larti, Madhështori!)

"Kush e lexon Ajetin Kursij kur të bie në shtrat, është i mbrojtur prej Allahut dhe nuk i afrohet shejtani deri në agim." (Buhariu 4/487)

2-3. Surja El-Ihlas dhe suret El-Felek e En-Nas:

Para gjumit i mbajmë duart ashtu siç lutemi, pastaj fryjmë në to (duke e shoqëruar frymën me fare pak pështymë) dhe lexojmë këto tre sure. Pas leximit të këtyre sureve, fërkojmë trupin me duar, aq sa kemi mundësi, duke filluar me kokën, fytyrën dhe pjesën e përparme të trupit. Ky veprim bëhet tri herë. (Buhariu dhe Muslimi)

4-9. Lutjet:

أعوذ بكلمات الله التامات من شر ما خلق

Eûdhu bi kelimâtil-lâhit-tâm-mâti min sherr-rri mâ ñalek!

(Mbrohëm me fjalët e përkryera të Allahut nga sherri i gjithçkaje që Ai ka krijuar!) (Muslimi)

Pejgamberi lutej për mbrojtjen e Hasanit dhe Husejnit kështu:

أعوذكما بكلمات الله التامة من كل شيطان وهامة ومن كل عين لامة

Uîdhukumâ bi kelimâtil-lâhit-tâmmeH, min kul-li shejtânin ue hâmmeh, ue min kul-li ajnin lâm-meh!

(Kërkoj mbrojtje për ju të dy me fjalët e përsosura të Allahut prej së keqes së çdo shejtani dhe çdo kafshe që vret me helmin e saj, dhe prej të keqes së çdo syri të keq!) (Buhariu)

بسم الله الذي لا يضر مع اسمه شيء في الأرض ولا في السماء وهو السميع العليم

Bismil-lâhil-ledhî lâ jedurr-rru mea ismihi shej'un fil errdi ue lâ fis-semâi ue hues-Semîul 'Alîm. (Tre herë)

(Kërkoj mbrojtje me emrin e Allahut nga çdo keqbërës, emër ky me përmendjen e të cilit nuk mund të bëjë dëm asgjë në tokë dhe asnjë sprovë që zbret nga qielli! Allahu është ai i Cili i dëgjon të gjitha thëniet dhe i di të gjitha gjendjet!)

I Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka thënë: "**Kush e thotë këtë dhikër tri herë kur të gdhijë dhe tri herë kur të ngriset, atij njeriu**

nuk do t'i bëjë dëm asgjë." (Ebu Daudi, Tirmidhiu dhe Ibën Maxhe)

باسمك ربي وضعت جنبي وبك ربي أرفعه، إن أمسكت نفسي فأرحمها،
وإن أرسلتها فأحفظها بما تحفظ به عبادك الصالحين.

Bismike rrab-bî ueda'tu xhenbî, ue bike errfeuhu, fe in emsekte nefsi ferr'hamhâ, ue in errseltehâ fah'fedh'hâ bimâ tah'fedhu bihi ibâdekes-sâlihîn.

(Duke përmendur emrin Tënd, o Zoti im, u shtriva për të fjetur dhe duke përmendur emrin Tënd ngrihem nga gjumi. Nëse ma mban shpirtin mëshiroje atë e, nëse ma kthen shpirtin në trup, ruaje atë ashtu siç ruan robërit e Tu të mire.)

اللهم اني أسلمت نفسي إليك ووجهي إليك، لا ملجأ ولا منجى منك إلا إليك،
أمنت بكتابك الذي أنزلت وبنبيك الذي أرسلت.

All-llâhum-me eslemtu nefsi ilejke, ue feu-ued'tu emri ilejke, ue uexh-xhehtu uexh'hî ilejke, ue el'xhe'tu dhahrî ilejke, rragbeten ue rrahbeten ilejke, lâ melxhe'e ue lâ menxhâ minke il-lâ ilejke. Âmentu bi kitâbikel-ledhî enzelte, ue bi nebij-jikel-ledhî errselte.

(O Allah, unë ta dorëzoj veten time Ty, t'i besoj Ty të gjitha çështjet e mia dhe mbështetem tek Ti të më ndihmosh në të gjitha punët që janë në dobinë time, duke patur njëkohësisht shpresë tek shpërblimi Yt dhe frikë nga dënimi Yt! Nuk ka strehë dhe shpëtim prej Teje përveçse tek Ti! Unë besoj në Librin Tënd (Kuranin), të cilin Ti e shpalle, dhe në Nebijj-in Tënd (Lajmëtarin Muhamed), të cilin Ti e dërgove!)

I Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka thënë: **"Gjithmonë, para se të bini për të fjetur, merrni abdes, ashtu si për namaz, shtrihuni në krahun tuaj të djathtë dhe thoni: O Allah, unë ta dorëzoj veten time Ty..."**. Në fund të hadithit, lidhur me atë që e thotë këtë lutje, Pejgamberi (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka thënë: **"Nëse vdes,**

do të vdesësh në fitrah (gjendjen e natyrshme, në fenë islame)." (Buhariu dhe Muslimi)

بِسْمِكَ اللَّهُمَّ أَمُوتَ وَأَحْيَا.

Bismikell-llâhum-me emûtu ue ahjâ.

(Duke përmendur emrin Tënd, o Allah, vdes dhe jetoj!) (Buhariu dhe Muslimi)

10. Dy ajetet e fundit të sures El-Bekare:

أَمَّنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ
سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَكُنْتُمْ مِنْ رُسُلِهِ لَا نَفَرَقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا لَا
عُفْرَانِكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ
وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ
عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْنَا مَا لَأَطَاقَةَ لَنَا
بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفُرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

Âmenerr-rresûlu bi mâ unzile ilejhi mirr-rrab-bihî uel mu'minûn kullun âmene bil-lâhi uemelâiketihî ue kutubihî ue rrusulihî lâ nuferrrrriku bejne ehadim-mirr-rrusulih. Ue kâlû semi'nâ ue eta'nâ ğufrânêke rrab-benâ ue ilejkel masîr. Lâ jukellifull-llâhu nefsen il-lâ us'ahâ lehâ mâ kesebet ue alejhâ mektesebet. Rrab-benâ lâ tu'âhidhnâ in-nesînâ eu ehta'nâ. Rrabbenâ ue lâ tahmil alejnâ isrran kemâ hameltehû alel-ledhîne min kablinâ. Rrab-benâ ue lâ tuham-milnâ mâ lâ tâkate lenâ bih uea'fu an-nâ ueġfirr lenâ uerrhamnâ Ente meulanâ fensurnâ alel kaumil kâfirîn.

(I Dërguari besoi atë që iu shpall nga Zoti i tij, e po ashtu edhe besimtarët; të gjithë besuan Allahun, melekët e Tij, librat e Tij dhe të dërguarit e Tij, (duke thënë): "Nuk bëjmë dallim mes asnjërit prej të dërguarve të Tij." Pastaj thanë: "Dëgjuam dhe u bindëm. Faljen Tënde kërkojmë, o Zoti ynë! Tek Ti është kthimi". Allahu nuk ngarkon askënd përtej mundësive që ka; të mirën që fiton (çdokush) e ka për vete dhe të keqen që bën e ka kundra vetes. Zoti ynë! Mos na ndëshko nëse harrojmë apo gabojmë! Zoti ynë! Mos na ngarko barrë të rëndë

ashtu si i ngarkove ata para nesh! Zoti ynë! Mos na ngarko me diçka që nuk mund ta mbartim! Na fal ne, na i mbulo gjynahet dhe na mëshiro! Ti je Zot ynë, prandaj na jep fitore kundër popullit mosbesimtar!) I Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka thënë: "***Këto dy ajete, do të jenë të mjaftueshme për këdo që i lexon gjatë natës.***" (Buhariu dhe Muslimi)

Këto lutje - më ndihmën e vullnetin e Zotit - janë si mburojë që të mbrojnë nga ngacmimet dhe mundimet e shejtanit të mallkuar. Ato ngajjnë tamam me atë që hyn në betejë i veshur me uniformë luftarake. Është e vështirë të arrijnë tek ai shigjetat dhe shpatat. Edhe nëse e qëllojnë, ato nuk mund ta dëmtojnë, sepse është i mbrojtur me veshjen e tij. Kështu ndodh edhe me atë që thotë këto lutje para gjumit. Me ndihmën e Allahut nëpërmjet tyre ruhet nga shejtani.

A mund t'u jepet i njëjti interpretim ëndrrave në rastet kur njerëz të ndryshëm shikojnë në to simbole të ngjashme me njëra-tjetrën?

Kjo pyetje përsëritet shpesh. Ajo çfarë shohin njerëzit në ëndërr a mund të interpretohet njësoj, pa asnjë ndryshim? Në kuptimin që, p.sh. Dielli dhe Hëna në ëndërr simbolizojnë prindërit: nënën dhe babanë, në analogji më ëndrën e Jusufit; lopa në ëndërr simbolizon vitin, ashtu siç e komentoj Jusufi e kështu me radhë.

Përgjigjja është: Jo. Interpretimi i ëndrrave nuk është i njëjtë për të gjithë. Ai ndryshon në varësi të personave dhe të kohës.

Kështu p.sh., i Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) pa në ëndërr lopë që thereshin; këtë e shpjegoi me vrasjen e sahabëve (Allahu qoftë i kënaqur prej tyre) në luftën e Uhudit. Për Jusufin (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) lopët e majme simbolizonin shtatë vite të begata, në të cilat do të kishte prodhim të bollshëm. Ndërsa lopët e dobëta simbolizonin shtatë vite të thata, në të cilat do të pakësohej shiu dhe prodhimi bujqësor.

Pikë referimi për këtë është interpretuesi i ëndrrës. Ai përsiat shprehjet e ëndrrës që i rrëfehen. Gjithashtu reflekton mbi gjendjen e personit që ka parë ëndrrën dhe kohën kur e ka parë. Pastaj arrin në një përfundim të caktuar, duke i dhënë shpjegim ëndrrës. Për Diellin, p.sh., ka interpretime të ndryshme nga komentues të ndryshëm. Kur dikush kishte parë në ëndërr sikur Dielli dhe Hëna u futën në brendësinë e tij, njëri prej interpretuesve të ëndrrave i tha: "*Ti do të vdesësh!*" Dhe për këtë u argumentua me ajetet kuranore:

(فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ وَخَسَفَ الْقَمَرُ وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ يَقُولُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفَرُّ)

" Por, kur sytë t'i verbohën dhe të zihet Hëna dhe Dielli e Hëna të bashkohen, atë ditë njeriu do të thotë: "Ku të iki?" (El-Kijame: 7-10)

Habis bin Sa'd Taiu në kohën e Umerit (Allahu qoftë i kënaqur prej tij) ishte gjykatës. Ai i tha Umerit: "*O prijës i besimtarëve, kam parë në ëndërr sikur Dielli dhe Hëna luftonin kundër njëri-tjetrit, ndërsa yjet ishin ndarë më dysh: gjysma me Diellin dhe gjysma tjetër me Hënën.*" Umeri i tha: "*Po ti me kë ishe?*" Ai tha: "*Unë isha me Hënën dhe luftoja kundër Diellit.*" Në atë moment Umeri e shkarkoi nga detyra gjykatësin dhe i tha: "*Ty do të të vrasin në rrethana të paqarta.*" Dhe vërtet, ndodhi sikur paralajmëroi Umeri (Allahu qoftë i kënaqur prej tij). Ai u vra ditën e luftës së Sifinit. Ndërsa për Jusufin Dielli dhe Hëna ishin dy prindërit e tij, si shpjegim i ëndrrës që ai kishte parë dikur në gjumë.

Siç shihet qartë, Dielli dhe Hëna nuk kanë të njëjtin shpjegim në këto ëndrra. Prej këtej arrin të kuptosh gabimin e përhapur mes njerëzve, e sidomos në radhët e të pashkolluarve, të cilët kur shohin të vdekurit në ëndërr, mendojnë se kjo aludon afrimin e momentit të vdekjes së tyre, ose është tregues i një amaneti të pambajtur. Ndërsa për qarjen në gjumë thonë se është gëzim. Këto nuk janë të vërteta, sikurse u duk qartë në argumentet e lartpërmendur.

A është transmetuar ndonjë emërtim për engjëllin që i është besuar ëndrra?

Më parë e përkufizua ëndrrën. Në mënyrë të përmbledhur sqarua se ëndrrat janë përceptime e përfytyrime që Allahu ia mundëson njeriut t'i përjetojë në gjumë përmes një engjëlli, ose në formë reale - direkte, ose në formë alegorike - indirekte. Mendimet janë homologet e ëndrrave, kur njeriu është zgjuar.

Është thënë se engjëlli i ëndrrave quhet "Sadik", por deri më sot nuk kam gjetur ndonjë hadith autentik për këtë emërtim. Atij i thuhet engjëlli i ëndrrës, por dhe thjesht engjëll.

Në librin "Musned" të Imam Ahmedit nga Xhabir bin Abdullahi transmetohet se i Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka thënë: **"Pashë në ëndërr sikur më erdhi një sasi hurmash, të cilën e përtypa në gojë. Në të gjeta një bërthamë, të cilën e nxorra jashtë."** Ebu Bekri (Allahu qoftë i kënaqur prej tij) tha: *"Më lejo mua që ta shpjegoj."* Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) i tha: **"Po, mund ta shpjegosh."** Ebu Bekri (Allahu qoftë i kënaqur prej tij) tha: *"Kjo është ekspedita ushtarake që ti dërgon. Ajo e realizon me sukses misionin dhe fiton plaçka lufte. Kapin rob një burrë, i cili u kujton besën tënde dhe ata e lirojnë."* (Kjo ndodh tri herë) Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) pohoi: **"Kështu tha dhe engjëlli."**

Në këtë hadith e quan thjesht engjëll, jo engjëlli i ëndrrës.

Ibën Haxheri në librin "El-Fet'hu" citon Hakimin: *"Allahu ka caktuar një engjëll për ëndrrën, të cilit i zbulon gjendjen e bijëve të Ademit (njerëzve). Dhe secilit prej tyre i sjell në gjumë imazhe që mishërojnë urtësi. Bazuar në këto interpretohet ëndrra, që mund të jetë sihariq, paralajmërim ose qortim."*

A mund të jetë e saktë ëndrra e fëmijës, ëndrra e atij që ejakulohet në gjumë, ëndrra e jobesimtarit dhe ëndrra e femrës me menstruacione?

Sa për ëndrrën e fëmijës, nëse vetë fëmija e rrëfen, duke e kujtuar atë mirë, ëndrra e tij është e saktë dhe mund të interpretohet. Nëse fëmija nuk është i ndërgjegjshëm dhe nuk di ta tregojë, ëndrra e tij nuk merret në konsideratë. Pikë referimi është ndërgjegjja e fëmijës dhe aftësia e tij për të formuluar dhe rrëfyer ëndrrën. Jusufi (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ishte vetëm 7 vjeç kur pa ëndrrën e tij, e cila ishte e vërtetë. Me këtë rast duhet theksuar një fakt i rëndësishëm se përgjithësisht fëmija nuk e njeh gënjeshtren. Kjo e përforcon saktësinë e ëndrrës. Transmetimi i rrëfimeve të fëmijëve është i lejuar. Buhariu në "Sahihun" e tij njërin prej kapitujve e ka titulluar: "Kur lejohet të transmetohet rrëfimi i fëmijës?" Ibën Haxheri duke komentuar këtë titull thotë se autori ka për qëllim të tregojë se pubertiteti nuk është kusht për transmetimin e rrëfimeve, bazuar në argumentin që Mahmud bin Rabi, njëri prej sahabëve të vegjël, ka thënë: *"Mbaj mend që i Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) më bëri një shenjë në fytyrë, kur unë isha 5 vjeç."* Pra, ai ishte i vogël kur i Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) i bëri një shenjë në fytyrë. Kjo tregon që fëmija mbart dituri dhe dija e tij mund të transmetohet te të tjerët. Sipas këtij hadithi lejohet të dëgjohen dhe të komentohen ëndrrat që rrëfejnë fëmijët, me kusht që ata të jenë të ndërgjegjshëm dhe të aftë për t'i treguar ëndrrat e tyre. Shumë fëmijë në të kaluarën dhe në ditët tona kanë rrëfyer dhe rrëfejnë ëndrrat e tyre dhe ato u janë komentuar.

Ëndrrat e atij që ejakulohet në gjumë dhe ëndrrat e femrës me menstruacione gjithashtu mund të jenë të sakta. Të qenurit i/e papastër për shkak të ejakulimit apo menstruacioneve nuk ndikon në saktësinë e ëndrrave. Ndërkohë papastërtia e jobesimtarit është më e madhe dhe ëndrra e tij mund të jetë e saktë, bazuar në

argumentin që Jusufi e shpjegoi ëndrrën e mbretit, i cili ishte jobesimtar.

Çfarë tregon fakti që njeriu sheh pak ëndrra në gjumë?

Kjo pyetje më kujton fjalën e Ibën Umerit (Allahu qoftë i kënaqur prej të dyve): *"Në kohën e Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) kur ndonjëri shikonte në ëndërr diçka, ia tregonte Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të). Sa shumë dëshiroja që të shikoja ëndërr, për t'ia treguar Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të)!"* Këtë hadith e përmendëm në një nga temat e kaluara.

Sa i përket përgjigjes së pyetjes, them se fakti që njeriu sheh pak ëndrra në gjumë nuk tregon asgjë; por edhe kur sheh shumë ëndrra, gjithashtu kjo nuk tregon asgjë. Numri i ëndrrave që sheh në gjumë nuk tregon se është i mirë apo i keq. Prandaj njeriu nuk duhet të stresohet. Kur sheh ndonjë ëndërr të frikshme, të mos tronditet e të mos mërzhitet, si dhe të mos kërkojë shpjegimin e saj. Përkundrazi, duhet ta trajtojnë atë ashtu siç është transmetuar në Traditën Profetike: kur sheh ëndërr të mirë, të falënderojë Allahun; nëse sheh ndonjë ëndërr të keqe, të fryjë lehtë nga e majta (tri herë); t'i kërkojë Allahut që ta mbrojë nga shejtani dhe nga sherri i asaj që pa në ëndërr (duke thënë tri herë: *Eûdhu bil-lâhi minesh shejtânirr-raxhîm ue min sherr-rri mâ rra'ejtu*) dhe të mos ia tregojë ëndrrën askujt. Kështu ajo s'ka për ta dëmtuar kurrë.

Ebu Said Hudriu (Allahu qoftë i kënaqur prej tij) tregon se e ka dëgjuar Pejgamberin (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) të thotë: ***"Në qoftë se dikush sheh një ëndërr që e pëlqen, ta dijë se ajo është nga Allahu. Kështu pra, le ta falënderojë Allahun dhe le t'ua tregojë atë edhe të tjerëve. Por, nëse sheh diçka tjetër që nuk e pëlqen, ta dijë se ajo është nga shejtani. Kështu që le t'i mbështetet Allahut për ta ruajtur nga e keqja e saj dhe të mos ia tregojë atë"***

askujt, sepse ajo nuk do t'i sjellë asnjë të keqe."
(Buhariu 6985)

A ka mundësi që njeriu të mos i pëlqejë disa ëndrra të mira e të vërteta?

Ëndrra e mirë, sikurse u sqarua më parë, mund të jetë paralajmërim ose përgëzim. Në ëndrrat paralajmëruese ka një lloj mospëlqimi nga ana e atij që i sheh. I Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) pa në ëndërr lopë që thereshin dhe e shpjegoi atë me vrasjen e sahabeve në betejën e Uhudit. Por, edhe ëndrra paralajmëruese ka dobinë e vet. Sepse, kush paralajmërohet për diçka të papëlqyer, do të jetë i parapërgatitur. Ky është një lloj lehtësimi dhe butësie për atë që e sheh ëndrrën. Këtu qëndron dobia e ëndrrës paralajmëruese.

Cili është shkaku që disa komentues preferojnë që ëndrrat t'ua rrëfejnë vetë ata që i kanë përjetuar?

Përgjigjja është e thjeshtë: Ëndrra është një mori simbolesh dhe me gjasë që të ketë ndryshime në mënyrën se si rrëfëhet nga i autorizuari.

Në ëndërr mund të ketë ndonjë aluzion të rëndësishëm, të cilin përcjellësi i ëndrrës mund ta anashkalojë. Prandaj, unë preferoj që ëndrrën të ma tregojë vetë ai që e ka parë.

Cili është limiti kohor maksimal për realizimin e ëndrrës?

Duke folur për historinë e Jusufit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) sqarova se ai e pa ëndrrën kur ishte i vogël dhe ajo u realizua pas moshës 40-vjeçare. Përmenda gjithashtu një argument nga hadithet e Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) që e transmeton Selmani (Allahu qoftë i kënaqur prej tij):

"Ndërmjet ëndrrës së Jusufit dhe realizimit të saj ishte një distance kohore prej 40 vitesh." Bazuar në këtë hadith shumica e komentuesve të ëndrrave mendojnë se limiti kohor maksimal për realizimin e ëndrrës është 40 vjet. Ibën Haxheri përmend një tjetër hadith që përforcon hadithin e mësipërm të transmetuar nga Selmani. Ky hadith transmetohet nga Abdullah bin Shedadi (Allahu qoftë i kënaqur prej tij): **"Ndërmjet ëndrrës së Jusufit dhe realizimit të saj ishte një distance kohore prej 40 vitesh. Ky është kufiri kohor maksimal për realizimin e ëndrrës."** (Bejhakui) Unë mendoj se ky është një argument i qartë, që tregon se realizimi i ëndrrës nuk mund të vonohet më shumë se 40 vjet. Ky është mendimi më i saktë dhe më i fortë. Pastaj në lidhje këtë çështje ka dhe mendime të tjera: 35 vjet, 90, 22, 80, 83, 77 dhe 28 vjet. Siç e thashë, mendimi i parë (40 vjet) është më i fuqishmi. Dhe Allahu e di më së miri.

A është ëndrra gjithmonë tregues i së ardhmes?

Zakonisht ëndrra tregon për të ardhmen, mirëpo ndodh që ajo të ketë lidhje me aktualitetin dhe me jetën e përditshme të personit që e ka parë. E tillë ishte ëndrra e disa sahabëve për Natën e Kadrit, të cilët ia treguan të Dërguarit e Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të). Shpjegimi kishte lidhje me ngjarjet që po përjetonin në atë kohë. Ai sillej rreth një pyetjeje të rëndësishme që i preokuponte sahabët: Kur është Nata e Kadrit? E kësaj natyre ishte edhe ëndrra që pa Abdullah bin Zejdi në lidhje me ezanin.

Ëndrra mund të ketë të bëjë edhe me të kaluarën, si disa ëndrra që ka parë i Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të). Ai pa në ëndërr sikur piu qumësht dhe atë çfarë teproi ia dha Umerit. Kjo ëndërr ka

të bëjë me Kaderin (Caktimin) e Allahut. Ajo çfarë i dha Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) Umerit (Allahu qoftë i kënaqur prej tij) ishte dija. Kjo ishte caktuar para se të shihej ëndrra. Kështu pohojnë dijatarët e kësaj fushe.

Ibën Haxheri ka thënë: *"Ëndrrat mund të tregojnë për të shkuarën, të tashmen dhe të ardhmen. Shembulli më i spikatur që tregon për të ardhmen është ëndrra e Jusufit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të)."*

A mund të shpjegohet ëndrra në gjumë?

Janë transmetuar disa hadithe autentike nga Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) për këtë. I Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka parë disa ëndrra dhe është mjaftuar me shpjegimin e tyre në gjumë. E tillë ishte ëndrra e tij për Umu Haramin bintu Melhanin: sikur ajo ishte pjesë e flotës luftarake detare. Gjithashtu e kësaj natyre ishte ëndrra për Aishen, të cilën Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) e pa para se të martohej me të; po ashtu dhe ëndrra për dexhalin. Ibën Haxheri në librin "El-Fet'hu" citon fjalët e Ibën Betalit, nga të cilat kuptohet se kjo mund të ndodhë. Kur flet për hadithin e Ibën Umerit që pa në ëndërr Xhehenemin, Ibën Betali thotë: *"Në këtë hadith duket qartë se një pjesë e ëndrrës nuk ka nevojë për më shumë shpjegim se ai që jepet në gjumë. Ky është njësoj si shpjegimi zgjuar (jo në gjumë), sepse i Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) nuk shtoi asgjë nga shpjegimi që i dha engjëlli."* Dhe Allahu e di më së miri.

A ka mundësi që njeriu ta mësojë gjatë jetës dijen mbi shpjegimin e ëndrrave? Apo kjo është dhunti që Allahu ia dhuron kujt të dojë prej robërve të Tij?

Pra ideja është që, nëse njeriu bën përpjekje për ta mësuar këtë dituri, a mund ta përvetësojë atë e të përparojë? Apo do të vazhdojë të mbetet në të njëjtin nivel, të cilin nuk mund ta kapërcejë. Kjo dije ka të bëjë me mendjemprehtësinë e komentuesit të ëndrrave apo ato interpretohen me hamendësi? Sigurisht, kur njeriu flet me hamendësi ose gabon, ose e qëllon të vërtetën.

Kush lexon me vëmendje këtë libër e kupton qartë që autori mendon se dija mbi shpjegimin e ëndrrave është një dije e lartë e madhështore, nëpërmjet së cilës Allahu ka veçuar disa prej të dërguarve të Tij (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi ta), si p.sh.: Jusufin, Ibrahimin, Jakupin dhe Muhamedin. Gjithashtu në këtë dituri shkëlqyen shumë prej sahabëve të mëdhenj, si p.sh.: Ebu Bekri, Umeri, Aishja etj. Mirëpo kjo dituri nuk është dhunti me të cilën njeriu lindet, nuk është thjesht frymëzim. Gjithsesi komentuesit më të saktë dhe më të suksesshëm janë ata të cilët karakterizohen me cilësitë e lartpërmendura. Mirëpo kjo nuk na bën ne që ta mbyllim derën e dijës mbi komentimin e ëndrrave dhe të themi që kush nuk lindet me këtë dhunti dhe nuk frymëzohet, e ka të pamundur të mësojë e të përparojë në këtë dituri.

Sigurisht, ai që shpjegon ëndrrat ka nevojë për mendjemprehtësi dhe frymëzim, dhe është më parësor se të tjerët. Mirëpo unë parashtroj një pyetje të thjeshtë: Kush është ai që bën klasifikimin e komentuesve të ëndrrave dhe arrin të dallojë të talentuarit dhe të inspiruarit, përveç profetëve dhe të parëve tanë të mirë prej sahabëve dhe tabi'inëve? Sigurisht që ata janë të mirënjohur për vlerësimin e tyre të drejtë. Kush është ai

që ua jep të tjerëve këtë të drejtë, përveç të dërguarve të Zotit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi ta)?

I Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) dëshmoi për superioritetin e disave prej shokëve të tij në disa fusha të dijes dhe njohurive. Në këtë kontekst, dëshmoi për aftësitë e Ebu Bekrit në dijen e shpjegimit të ëndrrave; Umerin e vlerësoi në aspektin e inspirimit; ndërsa Ibën Abasit i dha dëshmi për superioritetin e tij në dijen e komentimit të Kuranit e kështu me radhë. Ka dhe shumë shembuj të tjerë. Mirëpo, për Profetin (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) Allahu i Lartësuar dëshmon:

(وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۗ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ)

“Ai nuk flet sipas qejfit të vet, por ajo (që thotë) është vetëm shpallje hyjnore, që i vjen atij.” (En-Nexhm: 3-4)

Nisur nga kjo pikëpamje, analizojmë pyetjen për të arritur deri te përgjigjja e saj përmes kuptimit të teksteve të shenjta dhe rishikimit të rrëfimeve që janë transmetuar nga shpjeguesit më të mëdhenj të ëndrrave. Çfarë gjejmë në to? Gjejmë se kjo dituri, në origjinën e saj, është dhuratë hyjnore. Mirëpo ajo mund të përvetësohet dhe t’u mësohet të tjerëve përmes studimit të mënyrës së shpjegimit që u kanë bërë ëndrrave njerëzit e zgjedhur prej Allahut: profetet, njerëzit e mirë dhe gjithë ata që kanë përfituar prej tyre, që kanë shkëlqyer në këtë fushë dhe për të cilët dëshmojnë njerëzit e dijes.

Një fakt tjetër ku e mbështet tezën time është shkëlqimi i shumë sahabëve në këtë disiplinë të dijes, të cilën e mësuan nga vetë i Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të). Le të ndalemi pak te fjala që Ebu Bekri i tha Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të), kur i Dërguari (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) i tregoi atij një ëndërr: Transmetohet nga Ibën Shihabi se Dërguari i Allahut

(paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) pa një ëndërr dhe ia tregoi atë Ebu Bekrit, duke i thënë: **"O Ebu Bekër, pashë në ëndërr sikur ne të dy garonim me njëri-tjetrin nëpër shkallë dhe unë ta kalova ty me dy shkallë e gjysëm."** Ebu Bekri tha: "O i Dërguar i Allahut, Allahu do të ta marrë shpirtin dhe ti do të futesh në faljen e mëshirën e Tij, ndërsa unë do të jetoj dhe dy vjet e gjysëm pas teje." Këtë hadith e ka përmendur Sujuti në librin "El-Hasaisu el-kubra". Ibën Sa'di ka transmetuar një hadith tjetër që e mbështet këtë transmetim.

Në një rast tjetër shohim se Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) heshti kur Ebu Bekri shpjegoi një ëndërr; sikur i dha atij një dëshmi për saktësinë e shpjegimit të saj. Njëherë i Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) tregoi një ëndërr: **"Pashë në ëndërr sikur më erdhi një sasi hurmash, të cilën e përtpya në gojë. Në të gjeta një bërthamë, të cilën e nxorra jashtë."** Ebu Bekri (Allahu qoftë i kënaqur prej tij) tha: "Më lejo mua që ta shpjegoj." Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) i tha: **"Po, mund ta shpjegosh."** Ebu Bekri (Allahu qoftë i kënaqur prej tij): "Kjo është ekspedita ushtarake që ti dërgon. Ajo e realizon me sukses misionin dhe fiton plaçka luftime. Kapin rob një burrë, i cili u kujton besën tënde dhe ata e lirojnë." (Kjo ndodh tri herë). Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) pohoi: **"Kështu tha dhe engjëlli."**

Vini re! Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të), teksa e lejoi Ebu Bekrin (Allahu qoftë i kënaqur prej tij) që të shpjegonte ëndrrën, kurrsesi nuk i bëri komplimente, edhe pse i njihte mirë aftësitë e tij të shkëlqyera.

Vini re, se si Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) përmes fjalëve **"Kështu tha dhe engjëlli"**, i jep Ebu Bekrit një dëshmi të lartë për saktësinë e fjalëve të tij.

Dikush mund të thotë se Ebu Bekri ishte prej të inspiuarve me këtë dituri dhe kurrsesi nuk mund të

gabonte. Kjo ide hidhet poshtë nga një hadith tjetër. Ai që e vlerësoi Ebu Bekrin për saktësinë e shpjegimit të ëndrrës dhe e dëshmoi këtë në hadithin e lartpërmendur, është po ai që në një rast tjetër i thotë Ebu Bekrit se ke gabuar në komentimin e ëndrrës. Dhe kjo tregon se dija mbi komentimin e ëndrrave mësohet. Ai që merret me këtë dituri mund të korrë suksese në përvetësimin dhe aplikimin e saj ose mund të dështojë e të gabojë.

*Ibën Abbasi tregon: "Një burrë shkoi te i Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) dhe i tha: "Mbrëmë pashë në ëndërr një re që bënte hije, prej së cilës kullonte gjalpë dhe mjaltë, që njerëzit e mblidhnin me duar, disa më shumë e disa më pak. Atë çast pashë një litar që zgjatej nga toka në qiell dhe të pashë ty (o Pejgamber - paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) që e kape atë dhe u ngjite lart. Pastaj u kap pas teje një burrë tjetër dhe u ngjit lart; pastaj u kap pas tij një burrë i tretë dhe u ngjit lart dhe më pas u kap një i katërt, por litari u këput dhe u lidh përsëri." Ebu Bekri tha: "O i Dërguari i Allahut! U bëftë kurban babai im për ty! Për Allahun, më lër ta shpjegoj unë këtë ëndërr." Pejgamberi (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) i tha: "**Shpjegoje!**" Ebu Bekri tha: "Reja me hije tregon Islamin, ndërsa gjalpi dhe mjalti që kullojnë prej saj tregojnë Kuranin, njerëzit që e mblidhnin me duar janë ata që mësojnë Kuranin disa më shumë dhe të tjerët më pak. Ndërsa litari që zgjatet nga qielli në tokë është e Vërteta, të cilën ti (o Pejgamber -paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) po e ndjek. Ti e ndjek atë dhe Allahu do të të lartësojë ty përmes saj. Pastaj atë do ta ndjekë një burrë tjetër dhe ai do të lartësohet nëpërmjet saj, pas tij një burrë tjetër do ta ndjekë atë dhe ai do të lartësohet me anët të saj. Më pas do të vijë një burrë tjetër që do ta ndjekë atë, por ajo do t'i këputet dhe më pas do t'i lidhet, përsëri duke u ngjitur lart me të. Më thuaj, pra, o i Dërguari i Allahut, u bëftë kurban babai im për ty! A e kam gjetur apo kam gabuar?" Pejgamberi (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) tha: "**Disa i ke thënë mirë dhe në disa ke gabuar.**" Ebu Bekri tha:*

"Për Allah pra, o i Dërguari i Allahut! Më trego pra, ku kam gabuar." Pejgamberi (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) i tha: **"Mos bëj be!"** (Buhariu 7046)

Po ndalemi pak më gjatë në këtë hadith. Ebu Bekri e shpjegon saktë një pjesë të ëndrrës dhe kjo e hedh poshtë fjalën e atij që pohon se Ebu Bekri është prej atyre që i shpjegon ëndrrat përmes inspirimit. Nuk ka ndonjë transmetim për të dhe as për sahabët e tjerë që të provojë se ata dinin të shpjegonin ëndrrat para se t'i shpallej Profecia Muhamedit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të). Në vlerësimin tim, ata të gjithë janë diplomuar në shkollën e mësuesit të ymetit (Muhamedit - paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të), i cili i pyeste për ëndrrat që shihnin në gjumë. Shpesh u thoshtë atyre, sikurse e përmendëm më lart: **"Cili prej jush ka parë ëndërr?"** (Muslimi) Ndër dobitë e këtij hadithi dijetarët kanë përmendur: lejimi i pyetjeve rreth ëndrrave dhe nxitja për të mësuar dijen mbi komentimin e tyre. I Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) u mesonte sahabëve komentimin e ëndrrave, mirësitë e tyre dhe i lajmëronte për disa sekrete nga bota e padukshme që ato përmbanin. Siç e sheh, këto janë mësim të përditshme, të cilat Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ua shpjegonte shokëve të tij. Për më tepër, ato nuk ishin thjesht mësim, por dhe përsiatje, diskutime dhe induksione. Një pjesë e tyre shkëlqyen në disiplinën e tefsirit (komentimi i Kuranit), një pjesë tjetër në *fik'h* (e drejta islame), disa në *meuarith* (dija mbi trashëgiminë), një pjesë tjetër në disiplinën e hadithit (Tradita Profetike) etj. Kështu pra, nuk është çudi të kishte prej atyre që shkëlqenin në disiplinën e shpjegimit të ëndrrave.

Nëse biem dakort me këtë pikëpamje, me pikëpamjen e mundësisë së mësimin të dijës mbi komentimin e ëndrrave, atëhere themi se edhe në kohën tonë gjithashtu disa dijetarë mund të shkëlqejnë në këtë disiplinë. Këta njerëz të dijës mund t'ua mësojnë këtë dituri të tjerëve. Ky mendim mund t'u duket i çuditshëm disave, sidomos kur bëhet fjalë për këtë dije. Ndoshta ata

ndiejnë siklet për faktin se kjo dituri ka lidhje me inspirimin dhe në të ka një lloj ngjashmërie me profetët. Për këtë arsye ata nuk ndihen të qetë. Në vështrimin e autorit të librit pretendimi i ngjashmërisë se komentuesve të ëndrrave me profetet është ide e ngushtë dhe imponuese ndaj të tjerëve. Njëkohësisht ky mendim hedh poshtë hadithin e transmetuar nga Semra bin Xhundub, i cili tregon se Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) pasi falte namazin e sabahut drejtohej me fytyrë nga sahabët dhe i pyeste: **"Kush prej jush ka parë ndonjë ëndërr gjatë natës?"** Nga ky hadith vetëkuptohet se të pyeturit për ëndrrat është gjest i pëlqyer. Sikurse është mirë që ëndrrat të shpjegohen sa më shpejt që të jetë e mundur, qysh në fillim të ditës. Po ashtu lejohet të flitet për dijen mbi komentimin e ëndrrave etj. Ibën Haxheri ka thënë: *"Hadithi i nxit njerëzit të mësojnë dijen mbi komentimin e ëndrrave. Është dëshmi për mosnënvlerësimin e pyetjeve rreth ëndrrave. Hadithi tregon për vlerën e kësaj diturie, sepse përmes saj zbulohet diçka prej botës së fshehtë dhe prej sekreteve të krijesave."*

Çfarë problemi ka që të mësohet dija mbi komentimin e ëndrrave dhe mandej të shpjegohen ato? Vetëkuptohet, pasi që paprakisht të disponohen mjetet e kësaj discipline, siç janë: njohja e shkëlqyer e Kuranit, e Traditës Profetike, e gjuhës arabe, e shembujve aktualë, dhe çështje të tjera që kanë të bëjnë me këtë dituri.

Dija mbi shpjegimin e ëndrrave është mjaft e gjerë dhe askush nuk mund të pretendojë se e ka përvetësuar atë plotësisht. Por, në vlerësimin tim, ajo duhet mësuar nga njerëzit e dijes që e zotërojnë dhe ua mësojnë mirë të tjerëve. Kjo dituri mësohet prej atyre që Allahu i privilegjuar me dhuntinë e thjeshtëzimit të informacionit. Kështu e bëjnë më të lehtë shpjegimin për të interesuarit. Ne nuk duhet ta hapim këtë derë për publikun që nuk posedon mjetet e kësaj discipline. T'u themi "Jo!" atyre që luajnë me fenë dhe ia lejojnë vetes gjërat e ndaluara ose e privojnë atë nga disa gjëra të tjera bazuar në ëndrra kalimtare.

Cili është shkaku që shumë prej komentuesve të ëndrrave këmbëngulin në njohjen e emrave të përveçëm të personave që janë protagonistë në ëndërr?

Kjo është një pyetje e rëndësishme. Emrat e përveçëm të personave që janë protagonistë në ëndërr kanë lidhje me shpjegimin e saj. Nuk e di përse disa burra apo gra që duan shpjegime për ëndrrat ndiejnë siklet të tregojnë emrat e personave që janë protagonistë në rrëfimet e tyre? Nuk e shpjegoj dot pse ndodh kështu, përderisa kemi të bëjmë thjesht me një ëndërr dhe asgjë më shumë!

Sa i përket shkakut, komentuesit e ëndrrave bëjnë mirë që pyesin për emrat, sepse ky informacion i ndihmon ata në shpjegimin e ëndrrave. Pra, efekti i këtyre pyetjeve është pozitiv. Ndërsa nënvlerësimi i njohjes së emrave ndikon negativisht. Në një hadith të transmetuar nga Enes Bnu Malik, thuhet se Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka thënë: **"T'i shpjegoni ëndrrat duke marrë në konsideratë emrat që ju tregohen gjatë rrëfimit të këtyre ëndrrave dhe t'i ilustroni ato me shembuj respektivë."** (Ibën Maxha, hadith i dobët)

"T'i shpjegoni ëndrrat duke marrë në konsideratë emrat që ju tregohen gjatë rrëfimit" do të thotë që për emrat e treguar në ëndërr të përdoret analogjia. P.sh. dikush sheh në ëndërr një burrë të quajtur *Salim* (i sigurti), ajo komentohet me sigurinë; ose sheh *Ganimin* (fituesi) dhe ajo komentohet me fitimin etj. Ose sheh në ëndërr një sorrë, e cila interpretohet me njeriun e keq, sepse në hadith sorra listohet në shpendët e ndyra.

"Dhe t'i ilustroni ato me shembuj respektivë" do të thotë që, gjatë komentimit tuaj, këto emra duhet t'i ilustroni me shembuj që u përshtaten.

Në fakt hadithi është i dobët. Dijetari i famshëm i hadithit, Imam Albani (Allahu e mëshiroftë) e ka përmendur në hadithet e dobëta të Ibën Maxhes në "Sunen Ibën Maxha" (fq. 315, hadithi nr. 849). Recensuesi i haditheve të Ibën Maxhes, Muhamed Fuad sqaron se në zinxhirin e transmetimit të hadithit ka një transmetues të dobët që quhet Jezid bin Eban Rrakashi. Gjithsesi gjatë shpjegimit të disa ëndrrave Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) disa emra, të përmendur në to, i ka përdorur në funksion të këtij qëllimi (shpjegimit të ëndrrës). Kjo dëshmon për saktësinë e metodës që përdorin disa komentues të ëndrrave, të cilët pyesin për emrat e përmendura në ëndrra gjatë rrëfimit të tyre. Prej argumenteve që përlligjin këtë metodë është hadithi i Enes bin Malik. I Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka thënë: **"Një natë pashë në ëndërr sikur isha në shtëpinë e Ukbetu bin Rafi'ut dhe na sollën prej hurmave të Ibën Tabit. Shpjegimi është ky: rifa'tu (lartësim) - ne do të lartësohemi në këtë botë, akibetu (fund i lumtur) - do të kemi përfundim të lumtur në botën tjetër, taba (e mirë) - feja jonë është e mirë."** Në këtë hadith vihet re qartë se Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) e shpjegoi ëndrrën duke marrë në konsideratë etimologjinë (prejardhjen) e emrave.

A janë të dobishëm librat ekzitues që shpjegojnë ëndrrat për të interesuarit?

Në radhë të parë, këto libra i bëjnë dobi vetë komentuesit të ëndrrave. Ai, me dhuntinë që i ka dhënë Allahu dhe, duke njohur parimet e kësaj disipline, ka aftësinë t'u japë shpjegimin e përshtatshëm ëndrrave në varësi gjendjes

së atyre që i shohin ato. Me këtë rast po ju sjell një shembull për ta kuptuar më mirë çështjen: Mjeku nëse hyn në një farmaci të mbushur plot me ilaçe të llojeve të ndryshme, ka mundësi të marrë ilaçin që përshtatet me gjendjen e të sëmurit. Mirëpo nëse në këtë farmaci hyn vetë i sëmuri, ai mund të marrë ndonjë ilaç që nuk përshtatet, që jo vetëm nuk i bën dobi, por mund të shkaktojë zhvillimin e sëmundjes dhe përkeqësimin e shëndetit.

Aspektet që duhen marrë në konsideratë kur shpjegohen ëndrrat

Aspektet që duhet të marrë në konsideratë shpjeguesi i ëndrrave gjatë shpjegimit të tyre mund t'i pasqyrojmë në mënyrë të thjeshtë si vijon:

- a. Kurani, hadithi, gjuha arabe, simbolet;
- b. koha kur është parë ëndrra, të dhënat dhe informacionet për personin që e ka parë.

Kur i rrëfëhet ëndrra, komentuesi shikon aspekte të ndryshme të pasqyruara më sipër. Vihet re që pika "a" ka lidhje me artikulin e ëndrrës, ndërsa pika "b" ka lidhje me vetë personin që e rrëfen ëndrrën dhe kohën kur ajo është parë.

Le të japim një shembull për ta kuptuar këtë çështje:

Transmetohet nga Ebu Said El-Hudri se i Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka thënë: **"Në ëndërr pashë njerëz të veshur me rroba me gjatësi të ndryshme. Disave veshja u arrinte deri në kraharor dhe të tjerëve në vende të ndryshme. Kur kaloi Umer bin Hatabi, vura re se e tërhiqte rrobën zvarrë."** E pyetën: "Si e shpjegon këtë, o i Dërguar i Allahut?" Ai tha: **"Feja."** (Buhariu)

Për të Dërguarin e Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) rroba simbolizonte fenë. Përse e shpjegoi ëndrrën kështu? Përgjigjen e kësaj pyetjeje e gjejmë në Kuran. Allahu i Lartësuar thotë:

(وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ)

“Petku i devotshmërisë është më i miri...” (El-A’raf: 26)

Prandaj Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të), në këtë rast, tha që petku (rroba) simbolizon fenë. Njëkohësisht ndërmjet fjalëve “rrobë” dhe “fe” ekziston një lidhje e fortë edhe në aspektin semantik (kuptimor): rroba mbulon aurret⁴ në këtë botë, ndërsa feja e ruan njeriun në botën tjetër, e shpëton nga çdo gjë e keqe.

I Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) përmes inspirimit e shpjegoi ëndrrën duke u mbështetur në shtyllën më të fortë: te Kuruani i madhërisëm. Shembuj të këtij lloji ka shumë: anija simbolizon shpëtimin, trungjet – hipokritët, gurët – zemërngurtësinë, ngrënia e mishit të njeriut – përgojimin, dremitja – sigurinë etj.

Ja disa shembuj të tjerë për të treguar mundësinë e deshifrimit të ëndrrave përmes Traditës Profetike: shikimi i palmës në ëndërr personifikon besimtarin, sepse Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) e ka përngjasuar besimtarin me palmën; ena prej qelqi personifikon femrën, në delikatesën e brishtësinë e saj, siç është transmetuar në një hadith të saktë këshilla e Profetit (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) për

---

⁴ Organet e trupit të njeriut që duhen mbuluar, si pjesët të turpshme. Pjesët e turpshme që nuk duhet të shihen.

djaloshin që drejtonte karvanin e grave, hipur mbi devetë e tyre: **"Kujdes me enët prej qelqi** (ka për qëllim gratë që të mos dëmtohen), **o Enxheshe!"** (Buhariu) Më sipër treguam se rroba e gjatë që mbulonte gjithë trupin e Umerit dhe e tërhiqte zvarrë simbolizonte fenë dhe devotshmërinë e tij.

Fazat e shpjegimit të ëndrrës

Erdhi momenti që t'i sqaroj lexuesit të nderuar fazat e shpjegimit të ëndrrës:

a. Simbolet dhe shprehjet e artikuluara gjatë rrëfimit të ëndrrës a kanë lidhje me:

- Kuranin e madhërishëm,
- Tradinën Profetike,
- gjuhën arabe dhe etimologjinë (prejardhjen e fjalëve) të saj?

b. Pastaj merret në konsideratë personi që ka parë ëndrrën në aspektin e statusit të tij shoqëror, si dhe përkatësia gjinore dhe profesionale e tij.

c. Pastaj merret në konsideratë koha kur është parë ëndrra. A është parë kohët e fundit apo më herët, në verë apo në dimër?

Një shembull tjetër është dhe hadithi autentik në "Sahih Muslim" në kapitullin "Ëndrra":

Transmetohet nga Enes bin Malik se Dërguari i Allahut (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) ka thënë: **"Një natë pushë në ëndërr sikur isha në shtëpinë e Ukbetu bin Rafi' ut dhe na sollën prej hurmave të Ibën Tabit. Shpjegimi është ky: rifa'tu (lartësim) - ne do të lartësohemi në këtë botë, akibetu (fund i lumtur) – do të kemi përfundim të lumtur në botën**

tjetër, taba (e mirë) – feja jonë është e mirë.” Në këtë hadith vihet re se Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) e shpjegoi ëndrrën duke marrë në konsideratë etimologjinë (prejardhjen) e emrave, pa e lidhur shpjegimin me Kuranin e madhërishëm dhe as me Traditën Profetike. Këtë e vëren duke medituuar rreth interpretimit të ëndrrës.

Realisht, përfundimin e lumtur e të vërtetë besimtarët e arrijnë në botën tjetër. Në atë botë njerëzit e marrin vesh se kush do të lumturohet dhe kush do të dëshpërohet. Ndërsa në këtë botë besimtarët ndihmohen dhe lartësohen. Feja islame është e plotë dhe e përkryer, në mënyrë të ngjashme me hurmat⁵ të përmendura në hadith. Edhe fjala *taba* (e mirë) tregon për përsosmërinë e kësaj feje. Në këtë mënyrë e shpjegoi ëndrrën Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të). Dhe Allahu e di më së miri.

Nëse pyesim: Pse Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të) e shpjegoi ëndrrën duke marrë në konsideratë aspektin gjuhësor dhe etimologjik? Përgjigjja është e thjeshtë: Ky është relativisht aspekti më i fuqishëm në ëndërr në raport me aspektet e tjerë. Duhet të kemi parasysh se komentuesi është vetë Profeti (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të), i cili nuk flet nga vetja e tij, por me frymëzimin dhe diturinë që i dhuroi Allahu i Lartësuar. Ai e shpjegoi ëndrrën duke veçuar pikërisht këtë aspekt.

Prandaj komentuesit, kur u rrëfohen ëndrrat, duhet të kërkojnë në to aspektin më të fuqishëm përmes përsiatjes, hulumtimit dhe mendjemprehtësisë.

---

⁵ Në hadith janë përmendur *rutab* – faza përfundimtare e pjekjes së hurmave.

Për lexuesin e nderuar është i njohur fakti që shpjegimi i ëndrrave ka nevojë për përsiatje e reflektim, për dije dhe mendjemprehtësi.

Komentuesit e ëndrrave ndahen në pesë grupe

1. Grupi i parë, gjatë shpjegimit të ëndrrave, mbështetet në tendenca selektive, duke veçuar vetëm disa simbole. Në këtë rast nënvlerësohet gjendja e personit që e shikon ëndrrën, sepse ëndrra është një realitet i integruar dhe fragmentimi e dëmton.

2. Një grup tjetër, për shpjegimin e ëndrrave, mbështetet te tendenca konsensuale, duke u pajtuar me shpjegimin që iu është bërë në librat e kahershëm. Ky është anatemit i realitetit të shikuesve të ëndrrave, i cili ndryshon nga brezi në brez.

3. Grupi që, gjatë shpjegimit të ëndrrave, mbështetet vetëm te aspekti i frymëzimit, të cilin e konsiderojnë vençanti të komentuesit. Ky lloj komentimi e përjashton zakonin, nuk mbështet në argumente dhe bie në kundërshtim me metodologjinë e paraardhësve të mirë.

4. Grupi i psikologëve dhe i ndjekësve të tyre. Këta mbështeten vetëm te aspekti psikologjik. I anashkalojnë të gjitha aspektet e tjera që janë transmetuar në Traditën Profetike për shpjegimin e ëndrrave të mira e të vërteta (që janë prej Allahut) dhe të ëndrrave të këqija dhe të ngatërruara (që janë prej shejtanit).

5. Komentuesit e vërtetë të ëndrrave që, gjatë shpjegimit të tyre, mbështeten te trendi integruar, në kuptimin që marrin në konsideratë të gjithë aspektet e ëndrrave që kanë të bëjnë me simbolet dhe njohjen e gjendjes të atyre që i shohin ëndrrat. Ky grup është korrekt. Mbështetet në argumentet e shariatit dhe me këtë metodë janë plotësisht dakort dijetarët e hershëm e të mëvonshëm.

Interpretimi i emrave të disa pajisjeve moderne dhe termave bashkëkohorë që shikohen në ëndërr

- **“Lundrimi” në internet**

Allahu e di më së miri; gjithsesi, mendoj se kjo ëndërr aludon për kërkimin e dijes. Ose, në varësi të gjendjes së personit që e sheh, tregon se atij do t’i lehtësohet pranimi në shkollë apo në fakultet. Ndoshta ai nis udhëtimin në kërkim të një diturie ose njihet me shokë të këqij, ose nis një udhëtim nga i cili nuk ka ndonjë dobi.

- **Përdorimi i celularit në gjumë**

Ai që përdor celularin në gjumë ose do të bëjë një udhëtim jashtë vendit, ose do të bëjë një udhëtim brenda vendit, duke vizituar shokët apo miqtë e tij.

- **Hipja në avion**

Ai që shikon në ëndërr sikur hipën në avion, përgjithësisht bën një udhëtim të largët. Ndoshta kjo ëndërr aludon për lidhje martese në një vend të largët ose do të ngrihet në detyrë. Ndoshta ëndrra aludon për ndonjë gjë të keqe që mund të bëjë, e cila e ngarkon me peshën e gjynahut.

- **Ardhja në jetë e një fëmije**

Nëse fëmija i lindur është djalë, ai që sheh ëndrrën e ka futur veten në problem dhe ka rënë në krizë, ndonëse ka pasur qëllim të mirë. Nëse fëmija i lindur është vajzë, kjo tregon se është njeri që mbështetet singërisht tek Allahu. Furnizmi do t’i vijë në varësi të afërsisë që ka me Allahun

---

e Lartësuar dhe mbështetjes tek Ai. Ndoshta kjo ëndërr aludon për një lidhje martesore tjetër apo për një funksion (detyrë) tjetër.

- **Pirja e duhanit në ëndërr**

Ndoshta sprovohet dhe i bie ndonjë bela. Ëndrra e tij mund të aludojë për përmirësimin e cilësisë së jetesës dhe rritjen e mirëqenies, sepse tymi i duhanit ngrihet nga poshtë lart. Veçanërisht ndodh kështu kur një ëndërr si kjo e sheh në stinën e dimrit.

- **Hipja në teleferik**

Tregon për zgjidhjen e problemeve të vështira. Ndërsa për udhëtarin aludon se do të mbërrijë në vendin drejt të cilit udhëton.

- **Televizori në ëndërr**

Shikimi i televizorit në ëndërr aludon për punën e fotografit. Gjithashtu tregon për mjeshtërinë e thurjes së poezisë. Sepse poeti, përmes fjalëve elokumente, sjell imazhe të bukura.

- **Kanalet satelitore në ëndërr**

Shikimi i kanaleve satelitore në ëndërr tregon për harxhimin e kohës me kotësi. Sikurse aludon për shpërdorim dhe jetë luksoze.

- **Shikimi i videos**

Është tregues i papunësisë.

- **Shikon në ëndërr sikur mban një çek**

Aludon për ndihmë dhe përkrahje. Sikurse aludon për transaksion apo borxh. Ndoshta tregon për blerjen e rrobave të reja.

- **Banka**

Aludon për borxhin, pasurinë apo nevojën për të tjerët.

- **Raketë**

Tregon se shumë më shpejt do t'i qartësohen çështjet. Gjithashtu aludon për fat e mbarësi. Por, mund të tregojë edhe për nivelin e rënies së tij.

- **Gazetë**

Gazeta aludon për lajme të reja që i vijnë shikuesit të ëndrrës.

- **Hotel**

Aludon për një udhëtim të këndshëm. Gjithashtu tregon për lëshimin me qira të një shtëpie. Sikurse tregon për një fat të mirë që e pret.

- **Mikrofon**

Mikrofoni tregon se zëri i tij do të arrijë tek ata që kanë mundësi ta ndihmojnë. Sikurse aludon për mbajtjen e ligjëratave dhe prezantimin në to.

- **Syze**

Syzet në ëndërr tregojnë për një sëmundje të syrit; ose që atij do t'i zbulohet diçka e panjohur; ose i shtohet pasuria a besimi.

- **Kamera**

Aludon për një udhëtim ose kryerjen e një pune, për shkak të së cilës meriton mallkim. Mund të tregojë gjithashtu që personi mund të vjedhë autorësinë e ndonjë libri.

- **Tank**

Tanku në ëndërr aludon për rënien e ndonjë tërmeti apo fillimin e ndonjë lufte. Kush hipën në tank, merr pjesë në luftë. Nëse është ushtar, nuk fiton ndaj armikut; dhe nëse nuk është ushtar, nuk e fiton betejën verbale ndaj kundërshtarit të tij. Ndoshta tregon për tmerret e disa shtazëve apo kafshëve helmuese.

- **Kur shikon në ëndërr sikur zhytet**

Zhytja aludon se një grua dëshiron të martohet dhe se ajo është e angazhuar me këtë çështje. Ajo merret me eksplorimin e gjërave dhe kërkon për mundësi investimi. Nëse ajo është kërkuese e dijes, ëndrra e saj aludon për hulumtimin e një çështjeje të diturisë ose ndërmarrjen e një udhëtimi në fushën e shkencës.

- **Lente optike**

Aludon për mashtrim dhe rënien në kurthet e mashtruesve. Mund të aludojë për një perde që e pengon shikimin e së vërtetës. Ose tregon për largimin e perdes, që e ka penguar të mashtruarin nga njohja e së vërtetës. Ose mund të tregojë nevojën për pasuri. Ose i vjen si shenjë për udhëzimin në rrugën e drejtë.

- **Reçipeta**

Tregon se ka merak për edukimin e fëmijëve. Ndoshta tregon për mbushjen e moshës së pubertetit të vajzës. Mund të tregojë për mbulimin e vajzës me hixhab (mbulesa islame) ose për fillimin e mbulimit të saj. Sikurse mund të tregojë për shpëtimin nga imoraliteti; ose tregon se ka mbetur shtatëzënë.

- **Anije kozmike**

Tregon për suksesin e projekteve të mëdha. Ndoshta tregon për shërimin nga sëmundja e të prekurit prej xhindëve ose magjisë. Ose tregon për suksesin në kurimin e sterilitetit.

- **Dinosaurët**

Dinosauri aludon për armikun me fytyrë të shëmtuar. Sikurse tregon që ky armik nuk ka çfarë të humbasë. Shikimi i tij në ëndërr tregon që armiku mund të ketë humbur shpresën nga aktiviteti i tij armiqësor. Ose aludon për premtimet e rreme të disa kompanive apo fondacioneve.

- **Satelit**

Mund të aludojë për veprimtari zbulimi e spiunazhi të të tjerëve ndaj tij ose përfshirjen e tij në këto veprimtari kundër të tjerëve. Ose aludon për kujdesin e një gruaje ndaj një fëmije që nuk është i saj. Mund të tregojë që fëmija i braktisur të humbasë lidhjet me nënën biologjike dhe të birësohet nga një tjetër.

- **Ashensor**

Tregon për ngritjen në detyrë. Sikurse tregon se ai që shikon këtë ëndërr po bën punë të këqija, prandaj duhet të tregohet i kujdesshëm, që të mos ketë përfundim të keq. Allahu i Lartësuar thotë: "Sikur ngrihet në qiell."

- **Tren**

Mund të tregojë për një udhëtim ose tregon se ai do të marrë para me këste.

- **Modem**

Mund të tregojë që populli udhëhiqet nga njerëz që nuk kanë vlera e mirësi. Sikurse tregon se drejtimin e njerëzve e ka në dorë një njeri pa vlera e mirësi.

- **Televizori**

Mund të aludojë për shikimin e një malli apo banese të re. Sikurse mund të tregojë një ofertë për të blerë mallra që ekspozohen përmes imazheve (jo të prekshme).

- **Transplant**

Aludon për kujdesin ndaj jetimëve dhe të varfërve. Gjithashtu aludon për pendimin e djalit ta pasjellshëm dhe paedukuar, si dhe për rregullimin e punëve, pasi që më parë shkonin keq.

- **Energjia elektrike, bateria**

Tregon për fetarinë. Përdorimi i baterisë tregon për zgjidhjen e një problemi të atij që shikon ëndrrën, përmes ndërmjetësimit të dikujt.

- **Ujitje me spërkatës**

Në kohën e kultivimit aludon për fitime të pakta; ndoshta mund të jenë këste. Ndërsa kur ëndrra nuk shihet në kohën e kultivimit, janë lajme të ndryshme të pakëndshme.

- **Dedektor për zbulimin e numrave**

Ndoshta tregon se bilanci i tij është mbyllur në mënyrë të papritur. Mund të tregojë se po luhet me llogarinë e tij bankare.

- **Radar i trafikut**

Mund të tregojë për problemet e tij me trafikun. Gjithashtu mund të tregojë se ky njeri është nën vëzhgim nga të tjerët.

- **Bebelina**

Mund të tregojë se personit që shikon këtë ëndërr i dhurohet një fëmijë. Ndoshta aludon për prishjen e imazhit të tij nga të tjerët. Sikurse aludohet për mbështetjen e fëmijëve. Gjithashtu aludohet për ruajtjen e pasurisë në një formë të ngjashme me ruajtjen e fëmijës, duke përfshirë të gjitha kuptimet e fjalës "ruajtje".

- **Varëse rrobash**

Mund të tregojë për probleme me karakter fetar. Ai që sheh në ëndërr sikur vendos rrobat e tij në varëse, duhet të bëjë kujdes e të ruhet nga shokët e këqij, të cilët mund të jenë shkak për devijimin e tij nga rruga e drejtë dhe moskryerjen e detyrave fetare. Kur gruaja sheh në ëndërr sikur i zhvesh dhe i var rrobat, kjo aludon për shkurorëzimin e saj. Zhveshja e rrobave nga ana e burrit aludon për braktisjen e detyrave fetare dhe zhytjen e tij në dilema që kanë të bëjnë me çështjet e fesë.

- **Lidhja e mitrës**

Mund të aludojë për probleme me të afërmit e fisit. Për shkak të këtyre problemeve, ai nuk i ruan lidhjet farefisnore. Gjithashtu mund të tregojë për vonesën e shtatzanisë së gruas.

- **Shenja e gishtit**

Tregon se punët shkojnë mirë dhe kurorëzohen me sukses. Sikurse aludon për kërkimin e martirizimit në rrugën e Allahut.

- **Ora e dorës**

Tregon për afrimin e kohës së një takimi të paracaktuar. Gjithashtu aludon për bashkëshorten. Kush e sheh orën e lagur, kjo do të thotë se gruaja e tij ka mbetur shtatzënë. Mund të tregojë që shtëpia e tij ka nevojë të restaurohet.

- **Armët e zjarrit**

Armët e zjarrit aludojnë për mbështetje dhe ndihmë, nëse ëndrra shihet në stinën e dimrit. Ndërsa kur ajo shihet në

---

verë, aludon për nxitjen e armiqësisë dhe shtimin e trazirave. Gjithashtu mund të aludojë për fenomene negative të tilla, siç janë: vrasja, marrja mësysh dhe divorci.

- **Termometri për matjen e temperaturës**

Nëse kjo ëndërr shihet në stinën e verës, aludohet për ethet dhe për temperaturën e lartë. Ndërsa kur shihet në dimër, tregon për përmirësimin e shëndetit.

- **Mbeturina letrë**

Mund të tërheqë vëmendjen e të aludojë se ti po ia tregon sekretet e tua dikujt që do t'i përhapë. Ose tregon se do të dëmtohen dokumente të tua të rëndësishme. Ose aludon për humbjen e parave (nga që ato ngjajnë me letrat- paratë janë letra me vlerë). Ose aludon për martesën e hershme.

- **Kapse letrash**

Aludon për poligaminë ose për bashkimin e kompanive, ose për përfshirje në ndonjë punë.

- **Kapse**

Mund të tregojë për mangësi në fe e besim. Sikurse mund të tregojë për probleme që fëmijët kanë me njëri-tjetrin.

- **Tullumbace**

Simbolizon premtime te rreme, sidomos kur ato çahen në gjumë. Gjithashtu mund të aludojë për prekjen nga xhindët ose magjinë, sepse një pjesë e shejtanëve marrin këtë formë. Allahu na ruajtë prej tyre!

- **Fletore**

Mund të tregojë për skadimin e një dënimi me burg. Ose tregon për marrjen e vetes në llogari.

- **Kondicioner**

Për atë që e shikon këtë ëndërr në stinën e verës tregon lajme të mira. Për ata që e shohin një ëndërr të tillë në dimër tregon të kundërtën. Ndoshta aludon për disa fitime që i vijnë prej aksioneve.

- **Operacioni kirurgjikal**

Tregon për rregullimin e gjendjes dhe përmirësimin e situatës. Mund të aludojë për fjalët therëse që thuhet në adresë të personit që sheh ëndërrën. Mund të tregojë pjesmarrjen në shoqëritë aksionere.

- **Tenxhere me presion**

Tregon për një vepër që bëhet në fshehtësi.

- **Çaj**

Aludon për pasurinë e fituar nga tregëtia me mallra të huaj (që vijnë nga importi). Mund të aludojë dhe për ngrënien e mezeve.

- **Kafja**

Kush e pi kafën duke e shoqëruar me hurma arabe në stinën e verës, këtij do t'i dhurohet pasuri dhe e depoziton atë në një llogari rrjedhëse. Kush e sheh ëndërrën në dimër, do të kalojë një periudhë kohore gjatë së cilës fitimet e tij do të jenë të pakta.

- **Fishekzjarre**

Kush e shikon këtë ëndërr në stinën e verës, humbet pasuri nëpërmjet argëtimit. Mund të turpërohet dhe t'i hapet nami i keq, për shkak të një gjynahu. Kush e sheh këtë ëndërr në dimër, bën një marrëveshje të mrekullueshme. Mund të bëhet i njohur ndërmjet njerëzve.

- **Piramida**

Mund të aludojë për lidhjen me varrezat. Mund të tregojë se personi që e sheh këtë ëndërr bie në gjynahun e idhujtarisë. Por, mund të tregojë dhe për një udhëtim turistik.

- **Zbokthi**

Tregon shqetësime të lehta. Kur shikon në ëndërr sikur pastron kokën, duke larguar zbokthin, kjo aludon për zgjidhjen e problemeve.

- **Studio fotografie**

Mund të aludojë për hyrjen në vende ku janë përhapur sëmundje infektive.

- **Gërshërë**

Aludon për disa vërejtje në adresë të personit që e shikon ëndrrën nga disa autoritete para të cilëve ai përgjigjet dhe jep llogari, si p.sh. mbikëqyrësi i punimit shkencor.

Mund të aludojë dhe për divorcimin e gruas. Sikurse mund të aludojë për vendosjen e kontakteve, me qëllim zgjidhjen e një problemi të caktuar.

- **Çibuk**

Personi që shikon këtë ëndërr mund të sprovohet në pasurinë e tij.

- **Telefon**

Tregon për ardhjen e një personi që ka munguar më parë dhe se do të ketë pajtim në mes dy kundërshtarëve.

- **Faks**

Mund të tregojë për prezantimin e një shërbëtori; ose ardhjen e dikujt që ka munguar; ose do t'i vijë një lajm prej tij.

- **Bankomat**

Tregon për afrimin e afatit të kohës së tërheqjes së rrogës. Nëse ai që sheh ëndrrën është prej njerëzve të korruptuar, ajo mund të aludojë për falsifikimin e parave.

- **Timon**

Nëse ai e kap timonin me dorë, ëndrra tregon se po udhëhiqet nga gruaja dhe se po i bindet asaj plotësisht. Mund të tregojë që po konsolidohet në profesionin e tij.

- **Pastrimi i syve**

Për personin që ka parë këtë ëndërr (dhe familjarët e tij) tregon se uji po kthehet në rrjedhën e vet (punët po shkojnë ashtu siç duhet). Mund të tregojë që tashmë po largohen disa paragjykime e shpifje në adresë të tij.

Sikurse mund të tregojë që ai është njeri fetar dhe i devotshëm.

- **Anestezi**

Tregon recension dhe papunësi për tregëtarin. Mund të tregojë pushim për punonjësën dhe lindje për gruan shtatzënë.

- **Insekticid**

Përdorimi i tij aludon për artikullimin e fjalëve të turpshme. Mund të aludojë për hasedin ose për largimin e shqetësimeve, ose për probleme të vogla.

- **Sixhade**

Aludon për bindjen dhe nënshtrimin ndaj Zotit. Mund të aludojë për një grua të devotshme. Mund të aludojë dhe për ndjekjen e Sunetit (Traditës Profetike).

- **Masazh**

Mund të tregojë për rregullimin e marrëdhënieve të individit me familjen e tij. Mund të tregojë për kryerjen me mjeshtëri e profesionalizëm të një pune të vështirë.

- **Drejtimi i dhëmbëve**

Mund të aludojë për rregullimin e çështjeve financiare të personit që shikon ëndrrën. Mund të tregojë për vendosjen e drejtësisë pas zullumit. Mund të aludojë për rregullimin e makinës. Sikurse mund të aludojë për ndryshimin e datës së lindjes.

- **Kullorëse**

Aludon për pajtimin mes kundërshtarëve ose likuidimin e bizneseve.

- **Letër alumini**

Tregon që malli i nxjerrë në shitje është i falsifikuar.

- **Top futboli**

Aludon për papunësi dhe marrëveshje iluzive. Kush e shikon veten në stadium dhe vetë nuk luan futboll, ka mundësi të jetë ngatërruar me njerëz të ulët e pa dinjitet

MBYLLJA

Falënderojmë Allahun me mirësinë e të Cilit kryen veprat e mira. Falënderojmë Allahun i Cili krijoi gjithçka dhe ia mësoi njeriut ato që nuk i dinte. Allahu i Lartësuar thotë:

"كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اٰخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اٰخْتَلَفَ فِيهِ اِلَّا الَّذِينَ اٰوْتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ بَغِيًّا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا لِمَا اٰخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِاٰذْنِهِ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ اِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ"

"Dikur, të gjithë njerëzit përbënin një bashkësi të vetme. Pastaj Allahu u dërgoi profetët me lajme të mira dhe paralajmërime. Bashkë me ata, Ai zbriti edhe Librin me të vërtetën, për t'i gjykuar njerëzit në çështjet për të cilat nuk pajtoheshin. Mirëpo, njerëzit u grindën midis tyre, pasi u erdhën shenjat e qarta, nga zilia që kishin për njëri-tjetrin. Atëherë, me vullnetin e Vet, Allahu i udhëzoi besimtarët që ta kuptonin të vërtetën, lidhur me çështjet për të cilat të tjerët nuk pajtoheshin. Allahu shpie në udhë të drejtë kë të dojë." (El-Bekare: 213)

Njeriu ka nevojë për Zotin në çdo moment dhe duhet t'i lutet Atij që t'i japë sukses për njohjen e së vërtetës, për ndjekjen e saj dhe këmbënguljen në të deri në çastin e takimit me Zotin e Vërtetë. Njëkohësisht t'i lutet Allahut të Lartësuar që ta ndihmojë për të kuptuar të gabuarën dhe që të shmanget prej saj. Nuk ka rrugë të ndërmjetme midis të vërtetës e të gabuarës. Udhëzimi është vetëm në dorë të Allahut.

Pasi mësuam qëndrimin islam ndaj ëndrrave dhe parimet bazë mbi të cilat mbështet shpjegimi i tyre, në një kohë kur janë shtuar shumë spekulimet sa i përket interpretimit të ëndrrave, është e udhës që ta përfundojmë këtë libër me një lutje, ashtu siç janë lutur

të parët tanë të mirë, ndër të cilët edhe Umer bin Hatabi (Allahu qoftë i kënaqur prej tij):

"اللهم أرنا الحق حقاً وارزقنا اتباعه وأرنا الباطل باطلاً وارزقنا اجتنابه!"

"O Zoti ynë, na trego të vërtetën qartësisht, ashtu siç është, dhe na bëj prej ndjekësve të saj; na trego të pavërtetën qartësisht, ashtu siç është, dhe na ndihmo të largohemi prej saj!"

PËRMBAJTJA

Parathënia.....	3
Interpretimi i ëndrrave - një dituri e vyer.....	3
Argumentet nga Kurani i madhërishëm.....	5
Argumentet nga Tradita Profetike.....	7
Opinionet e dijetarëve të ymetit.....	8
Përkufizimi i ëndrrave.....	12
Detyra më e rëndësishme e interpretuesit të ëndrrave...	13
Llojet e ëndrrave.....	13
Kushtet që duhet të plotësojë ëndrra.....	14
Me çfarë shoqërohet ëndrra e mirë?.....	14
Në ç’kohë shihet ëndrra?.....	14
Vlerat dhe dobisë e ëndrrës së mirë.....	15
A mund të ndodhë që ëndrra të zbresë në botën reale qysh me interpretimin e saj të parë?.....	17
A mund të konsiderohet interpretimi i ëndrrës <i>fetva</i> (verdikt fetar)?.....	20
A mund të thuhet se komentuesi e ka qëlluar dhe është plotësisht i saktë në komentimin e ëndrrës?.....	22
A duhet të veprohet sipas ëndrrës?.....	22
Kur sheh në ëndërr Profetin (paqja dhe bekimet e Allahut qofshin mbi të).....	24
A mund të shihet Allahu në ëndërr?.....	25
Kategoritë e <i>ru’jes</i> (ëndrrës).....	28
Llojet e ëndrrave të vërteta.....	28
Takimi i shpirtave të të gjallëve me shpirtat e të vdekurve.....	29
Çfarë do të thotë përsëritja e ëndrrave të mira apo të këqija?.....	30
A mund të shohë i shthururi ëndrra të mira e të vërteta?.....	31
A lejohet prokurimi për rrëfimin e ëndrrës?.....	35
Prej sjelljes dhe edukatës së komentuesit të ëndrrave...	37

Çfarë është <i>el-xhathum</i> - paraliza në gjumë dhe si të shpëtojme prej saj?.....	38
A mund t'ju jepet i njëjti interpretim ëndrrave në rastet kur njerëz të ndryshëm shohin në to simbole të ngjashme me njëra-tjetrën?.....	44
A është transmetuar ndonjë emërtim për engjëllin që i është besuar ëndrra?.....	46
A mund të jetë e saktë ëndrra e fëmijës, ëndrra e atij që ejakulohet në gjumë, ëndrra e jobesimtarit dhe ëndrra e femrës me menstruacione?.....	47
Çfarë tregon fakti që njeriu sheh pak ëndrra në gjumë?.....	48
A ka mundësi që njeriu të mos i pëlqejë disa ëndrra të mira e të vërteta?	49
Cili është shkaku që disa komentues preferojnë që ëndrrat t'ua rrëfejnë vetë ata që i kanë përjetuar?.....	49
Cili është limiti kohor maksimal që mund të realizohet ëndrra?.....	49
A është ëndrra gjithmonë tregues i së ardhmes?.....	50
A mund të shpjegohet ëndrra në gjumë?.....	51
A ka mundësi që njeriu ta mësojë gjatë jetës dijen mbi shpjegimin e ëndrrave apo kjo është dhunti që Allahu ia dhuron kujt të dojë prej robërve të Tij?.....	52
Cili është shkaku që shumë prej komentuesve të ëndrrave këmbëngulin në njohjen e emrave të përveçëm të personave që janë protagonistë në ëndërr?.....	58
A janë të dobishëm librat ekzitues që shpjegojnë ëndrrat për të interesuarit?.....	59
Aspektet që duhen marrë në konsideratë kur shpjegohen ëndrrat.....	60
Fazat e shpjegimit të ëndrrës.....	62
Komentuesit e ëndrrave ndahen në pesë grupe.....	64
Interpretimi i emrave të disa pajisjeve moderne dhe termave bashkëkohorë që shikohen në ëndërr.....	65
Mbyllja.....	78

Libri "Ëndrrat në vështrimin islam" shtron para lexuesit teorinë dhe praktikën islame të shpjegimit të ëndrrave, me plot shembuj dhe shpjegime interesante, bazuar në Kuranin e madhërishëm dhe në Traditën Profetike. Në këtë libër do të mësohet parimet kryesore të sheriatit islam në të cilat mbështet shpjegimi i ëndrrave. Autori i librit, Sad bin Mubarek Duseri është i mirënjohur në Mbretërinë e Arabisë Saudite si një ndër shpjeguesit më korrektë të ëndrrave. Stili i larmishëm e bën më interesant librin.

Gjatë leximit të librit, bie në sy vendosja e lexuesve në qendër të vëmendjes së autorit, përmes përgjigjeve që u jep të interesuarve për ëndrrat, favorizuar dhe nga dija e gjerë dhe përvoja e gjatë, si dhe nga marrëdhëniet e ngrohta e miqësore që ka krijuar me lexuesit dhe publikun. Është një libër i domosdoshëm, sepse jemi njerëz dhe ëndrrat janë pjesë e jetës sonë. Mirëpo ne të gjithë jemi dëshmitarë të shumë spekulimeve që mishërohen në komentimin e ëndrrave.